

Eindrapportage van het onderzoek

'Duiken op wrakken. Vrijwilligers in de onderwater archeologie.'

Auteur: David Bouman MA

Versie: 20152010 – definitief

Maritime Research & Consultancy (MR&C)

RDR 2015 – 157 MR&C

© MR&C, 7 November 2015

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	2
Samenvatting.....	4
Hoofdstuk 1: Inleiding	8
1.1 Achtergrond	8
1.2 Doel- en probleemstelling onderzoek	9
1.3 Opzet en uitvoering van het onderzoek	9
1.3.1 Onderzoeksdoelgroep en steekproef.....	10
1.3.2 Respondentenwerving en respondenten.....	10
1.3.3 Rapportage leeswijzer	13
Hoofdstuk 2 Profiel wrakduikers en amateurarcheologen	14
2.1 Bevindingen uit de deskresearch	14
2.2 Bevindingen uit het kwalitatieve onderzoek	16
2.3 Profielschets	16
Hoofdstuk 3: Beleving en ervaring wrakduiken, vondsten en bescherming wrakken	19
3.1 Beleving en ervaringen wrakduiken: Bevindingen uit de deskresearch.....	19
3.2 Beleving en ervaringen wrakduiken: bevindingen uit het kwalitatieve onderzoek. .	19
3.3 Vondsten.....	21
3.3.1 Vondsten: meenemen of niet?	21
3.3.2 Het melden van vondsten: wel of niet?	22
3.3.4 Vondstenmeldingen doen	24
3.3.4.1 Vondstenformulier.....	24
3.3.5 Verplicht melden van vondsten	25
3.3.6 Relatie met gemeentes.....	25
3.4 Bescherming van wrakken en wetgeving	26
3.4.1 Bescherming wrakken	26
3.4.2 Huidige Erfgoedwetgeving	28
3.4.3. De nieuwe Erfgoed wetgeving (2016).....	29

Hoofdstuk 4 De RCE: ervaringen, imago, samenwerking	31
4.1 Kennis over de RCE en haar taak	31
4.2 Ervaringen met de RCE	32
4.3 Beeld van de RCE	33
4.4 Imago van de RCE	34
Hoofdstuk 5. Samenwerking tussen RCE en de doelgroep	36
5.1 Wat betekent de RCE voor de doelgroep (nu en in potentie)	36
5.2. Wat kan jij voor de RCE betekenen?	37
5.3 Mogelijkheden voor samenwerking	38
5.3.1 Randvoorwaarden die de respondenten noemen	38
5.3.2 Ideeën die de respondenten aandragen	39
Hoofdstuk 6. Samenvatting (uitgebreidere versie), conclusies en aanbevelingen	40
6.1 Samenvatting (uitgebreidere versie)	40
6.3 Conclusies en aanbevelingen	45
6.3.1 Conclusies	45
6.3.2 Samenwerking met de doelgroep	46
6.3.3 Mogelijkheden en bedreigingen samenwerking	47
6.4 Aanbevelingen	48
7. Geraadpleegde bronnen voor de deskresearch	50
Bijlage 1: Geografische spreiding geïnterviewde personen kwalitatief onderzoek	51
Bijlage 2: Uitnodiging aan respondenten voor deelname aan onderzoek	52

Samenvatting

Maritime Research & Consultancy (MR&C) heeft in opdracht van het Maritiem Programma van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden om de samenwerking tussen RCE en wrakduikers en amateurarcheologen te verbeteren. Er is gekozen voor een kwalitatieve opzet van het onderzoek. De doelstelling van het onderzoek is:

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) inzicht verschaffen in de achtergrond en beweegredenen van wrakduikers en amateurarcheologen die betrokken zijn bij het cultureel erfgoed onder water, op basis waarvan een optimale samenwerking met de RCE kan worden vormgegeven.

Op basis van deze doelstelling is de volgende vraagstelling geformuleerd:

Wat is het profiel van de genoemde doelgroepen, hoe zien zij de RCE en hoe kijken zij tegen een samenwerking met de RCE aan?

Als wrakduikers worden in het kader van dit onderzoek sportduikers met een bijzondere interesse en passie voor scheepswrakken en maritieme geschiedenis beschouwd; onder amateurarcheologen worden sportduikers verstaan die deze interesse combineren met studie en onderzoek naar de historische achtergrond, maar ook van andere historische objecten onder water (verdronken dorpen bijvoorbeeld). Onderwater archeologisch onderzoek doen (kleinschalig of grootschalig), is voor dit deel van de doelgroep een belangrijke verdieping van het wrakduiken. Het onderscheid tussen wrakduikers en amateurarcheologen is niet altijd even goed te maken.

Beide groepen bestaan uit gepassioneerde en ervaren duikers. Sommigen zijn zeer goed geoutilleerd met een eigen schip, duikuitrustingen en sonarapparatuur. Ze steken veel tijd, energie en geld in hun hobby. De drijfveren en beleving voor wrakduikers en amateurarcheologen geeft bij de respondenten veelal hetzelfde beeld: voorop staat aan de ene kant de avontuurlijke aspecten van het duiken en ontdekken, aan de andere kant de interesse voor de historische achtergrond van de ontdekte objecten en archeologisch onderzoek. Een handvol respondenten noemt echter ook winstbejag als motivatie.

Uit de gesprekken en interviews is duidelijk geworden dat de interesses en activiteiten van de verschillende respondenten in drie thema's onder te verdelen is. Deze thematische indeling gaat over het duik object en/of onderwerp van onderzoek:

Groep A: voornamelijk (moderne)¹ ijzeren wrakken in de Noordzee

¹ Hier wordt gemakshalve bedoeld ijzeren wrakken van na 1900.

Groep B: voornamelijk (historische) houten wrakken in de Noordzee, Waddenzee, IJsselmeer, Zeeland, grote rivieren en meren

Groep C: voornamelijk archeologische sites zoals verdronken dorpen of Romeinse sites in het IJsselmeer, Zeeland, grote rivieren

Op grond van hun houding ten opzichte van de RCE en de wet- en regelgeving worden in het rapport vier groepen onderscheiden: 'coöperatieven', 'teleurgestelde goedwillenden', 'afgehaakte goedwillenden' en 'avonturiers'. Bij de eerste groep is de verhouding met het bevoegd gezag al goed, bij de laatstgenoemde is het de vraag of er veel toenadering mogelijk is, gezien de structurele afwijzing van iedere vorm van belemmerende regelgeving.

Alle wrakduikers en amateurarcheologen nemen met regelmaat voorwerpen mee van de zeebodem, ook al is zich men ervan bewust dat dat feitelijk/formeel niet is toegestaan.

Als motieven worden genoemd: 'omdat ze toch verloren gaan', 'voor het maatschappelijk belang', om te verzamelen, voor eigen (archeologisch) onderzoek, geldelijk gewin of 'omdat de overheid toch niets doet'.

Ruim de helft meldt vondsten niet bij de RCE. De belangrijkste argumenten om vondsten niet (meer) te melden zijn slechte ervaringen met de RCE of dat het object geen archeologische waarde heeft althans volgens de respondenten. Redenen om vondsten wél te melden zijn moreel plichtsgevoel, afspraken met de RCE en respect voor de veronderstelde archeologische waarde. Velen vinden het melden omslachtig en zijn teleurgesteld in het uitblijven van reactie na de melding.

De huidige Erfgoedwetgeving wordt door een deel van de doelgroep gezien als 'werkbaar', en laat nog wat (hetzij beperkte) ruimte over voor de wrakduikers en amateurarcheologen. De nieuwe Erfgoedwet die naar verwachting in januari 2016 van kracht wordt, wordt door de wrakduikers en amateurarcheologen als een regelrechte bedreiging voor hun hobby gezien. Men twijfelt aan de andere kant aan de mogelijkheden tot handhaving.

Over het nut en de noodzaak om wrakken te beschermen, wordt verschillend gedacht. Sommigen wijzen op de noodzaak tot bescherming van historische wrakken, anderen vinden dat onhaalbaar door de voortdurende inwerking van natuurlijke processen.

Een deel van de respondenten vindt het echter lastig om aan te geven wat de RCE precies doet. Anderen noemen als taken: het verzamelen van archeologische en historische informatie, het doen van eigen onderzoek doen, het behouden van cultureel erfgoed en het ontwikkelen van beleid. Als *unique selling points* van de RCE worden

zaken genoemd zoals het faciliteren en bevorderen van opleidingen, het reconstrueren van de geschiedenis en het in de media onder de aandacht brengen van maritieme archeologie.

Veel wrakduikers en amateurarcheologen geven aan niet al te positieve ervaringen te hebben met de RCE. Deze groep gebruikt in dit verband de termen bureaucratisch, arrogant, 'ivoren toren' en 'met het vingertje wijzen'. Wat bovendien als hinderlijk wordt ervaren, is dat de RCE negatieve adviezen geeft aan RWS, gemeentes en provincies over het werken met (of werkzaamheden laten uitvoeren door) amateurs. Voor hen heeft samenwerking met de RCE op dit moment weinig toegevoegde waarde. Zij voelen zich ook niet gerespecteerd of geconsulteerd, hoewel ze zeggen daar wel prijs op te stellen. Ze zouden in ieder geval als deskundig klankbord willen fungeren.

Een minderheid is daarentegen positief jegens de RCE, heeft een goede relatie en vertrouwensband met de organisatie en omschrijft de medewerkers als behulpzaam en kundig. Zij zeggen actief betrokken te worden bij praktische zaken zoals informatie verstrekken of een schip ter beschikking stellen voor een onderzoek. Op beleidsniveau is weleens sprake geweest dat wrakduikers en amateurarcheologen een uitnodiging hebben gekregen om mee te praten over de interpretatie van de nieuwe wetgeving.

Bijna alle wrakduikers en amateurarcheologen geven aan dat ze veel voor de RCE zouden kunnen betekenen. Zij zeggen de RCE te kunnen en willen ondersteunen tegen betrekkelijk lage kosten. Bij velen is wel scepsis aanwezig of dit in de praktijk ook daadwerkelijk gaat lukken, gebaseerd op eerdere (negatieve) ervaringen met de RCE. Ze zouden meer vrijheid willen hebben krijgen om zelf onderzoek te doen en meer gewaardeerd willen worden door de RCE. Ook een betere communicatie wordt als voorwaarde genoemd.

De wrakduikers en amateurarcheologen willen graag erkend worden in hun expertise en willen graag als partner gezien worden, en in ieder geval de eerstgenoemde drie groepen lijken in meerdere of mindere mate bereid te zijn om samen te werken en kennis te delen. Het idee lijkt echter te leven dat de kennis en kunde van de doelgroep door de RCE niet gezien en niet geapprecieerd wordt, terwijl men aan de andere kant niet altijd bereid is om de toegevoegde waarde van de RCE te benoemen. Er lijkt veel onbegrip voor bepaalde regels en voor de manier hoe de RCE daar mee omgaat. De doelgroep toont zich aan de andere kant niet altijd even bewust van het feit dat de RCE, dat zij bepaalde (wettelijke) taken móet uitvoeren, en heeft weinig begrip voor of is niet bekend met de dilemma's die hierachter schuil gaan.

Persoonlijk contact is een belangrijke factor in de huidige verhoudingen met de doelgroep. In het kader van toekomstige samenwerking is verbetering daarvan dan ook een cruciale factor. Bijna alle respondenten gaven aan het zeer positief te vinden dat de RCE dit onderzoek laat doen.

Het advies aan de RCE is om sámen met de doelgroepen een nieuwe/intensievere samenwerking (en afspraken) vorm te geven. Dat klinkt als een open deur maar is het niet. De kern van een samenwerking is een gedeelde ambitie, en vervolgens het recht doen aan wederzijdse belangen. Dat stel je sámen op en is niet iets waarmee de RCE langs de deuren gaat. Zo'n proces vraagt dus wel iets van de RCE én van de doelgroepen. In houding en gedrag. In het proces naar deze samenwerking toe zal rekening gehouden moeten worden met de verschillende interesses van de doelgroep. Op basis van de geformuleerde kern kan verder gewerkt worden aan afspraken.

Deze vorm van co-creatie past bij de veranderende rol van de overheid en de veranderende verhouding tussen overheid en burgers. Het vraagt een open houding van de overheid (en dus van de RCE). Een 'ja, en'-houding in plaats van een 'nee, tenzij'-houding. Andersom vraagt het van de burger, in dit geval de 'duiker' het besef dat het niet alleen om het persoonlijk belang gaat en dat RCE een breder/hoger belang probeert te behartigen. De kern is hierbij het zien van het gezamenlijk belang en kwetsbaar durven opstellen, dilemma's durven aanstippen en fouten durven toegeven.

Zoals aangegeven is het advies aan de RCE is om sámen met de doelgroepen een nieuwe/intensievere samenwerking en ook afspraken, vorm te geven. Punten hierbij zijn:

- Maak (beter) duidelijk waar de RCE en het Maritiem Programma voor staat, wat de taken zijn, de keuzes die gemaakt moeten worden met beperkte middelen. Betrek de doelgroep hierbij. Hierbij valt te denken aan *in situ*-beleid, opdrachtgever/opdrachtnemerschap, ARBO-regels en de nieuwe Erfgoedwet 2016
- Zorg voor een betere terugkoppeling na vondstmelding
- Geef meer waardering te kennen voor positieve gestes van de doelgroep
- Maak waar mogelijk gebruik van de middelen, kennis, ervaring en mankracht van de wrakduikers en amateurarcheologen bij allerlei handelingen onder water. Dit doet recht aan de behoefte van de doelgroep om meer erkend te worden. Anderzijds: RCE heeft een beperkt budget en is gelimiteerd in mankracht en tijd. Ook hier zouden beide partijen elkaar moeten kunnen vinden.
- Onderzoek de IT- mogelijkheden om het melden van vondsten te vereenvoudigen
- Maak een overkoepelende database met vondsten en foto's die voor iedereen toegankelijk is ('Virtueel museum').

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Achtergrond

De RCE (onderdeel van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) houdt zich bezig met het Nederlandse erfgoed boven en onder de grond en onder water. De RCE staat voor de bescherming van het roerende en onroerende erfgoed van nationaal belang. Met haar specialistische kennis stimuleert de dienst een goede zorg voor archeologie, monumenten, cultuurlandschap, beeldende kunst en kunsthistorie.

Om zorg en verantwoordelijkheid voor het maritieme erfgoed te verankeren in het erfgoedbestel heeft de RCE, in opdracht van de minister van OCW, het Maritiem Programma geïnitieerd. Dit programma heeft als doel om kennis, onderzoek, beleid, samenwerking en educatie op het gebied van maritieme archeologie in Nederland een stevige basis te geven. Het programma loopt van 2012 tot en met 2016.

Het beleid in Nederland op het gebied van maritieme archeologie is gelijk aan dat voor landarcheologie. Archeologisch onderzoek onder water volgt dezelfde onderzoeksfases als archeologie op land, alleen de methoden en technieken zijn anders. De zorg voor archeologie is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en regionale en lagere overheden. De RCE doet zelf onderzoek maar is niet de enige actor die zich actief bezighoudt met maritiem erfgoed. Sinds de invoering van het 'Verdrag van Malta (2007)' en ook al daarop vooruitlopend zijn er archeologische bedrijven, maar ook universiteiten en gemeenten die archeologisch onderzoek doen. Deze markt is nog volop in ontwikkeling. Van groot belang is ook de groep wrakduikers, amateurarcheologen en vrijwilligers die actief zijn onder water.

Er is veel nog niet veel bekend over die laatstgenoemde groep die bijna als vanzelfsprekend de 'oren en ogen' genoemd wordt. Daar moet verandering in komen. In 2015 wil het Maritiem Programma zijn aandacht in het bijzonder vestigen op de groep amateurarcheologen en sportduikers. In november 2015 wordt een symposium georganiseerd voor deze specifieke groep, waarin wordt besproken hoe de samenwerking verbeterd kan worden en welke langdurige afspraken gemaakt kunnen worden. Hiervoor is een goed inzicht nodig in deze groep, dat ook de basis zal vormen voor de gesprekken tijdens dit symposium. De verkregen data zullen tevens input zijn voor de 'Erfgoedmonitor' van de RCE. Tegen deze achtergrond heeft het Maritiem Programma van de RCE besloten een onderzoek onder de doelgroepen wrakduikers en amateurarcheologen uit te laten voeren.

1.2 Doel- en probleemstelling onderzoek

De doelstelling van het onderzoeksproject luidt als volgt:

'De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) inzicht verschaffen in de achtergrond en beweegredenen van wrakduikers en amateurarcheologen die betrokken zijn bij het cultureel erfgoed onder water, op basis waarvan een optimale samenwerking met de RCE kan worden vormgegeven.'

Op basis van deze doelstelling is de volgende probleemstelling geformuleerd:

'Wat is het profiel van de genoemde doelgroepen, hoe zien zij de RCE en hoe kijken zij tegen een samenwerking met de RCE aan?'

Uit de probleemstelling vloeit een aantal onderzoeksvragen voort die te verdelen zijn over vier thema's, namelijk:

- 1 - Wat is het profiel van de twee onderzoeksdoelgroepen? (Socio-demografische gegevens als leeftijd, geslacht, opleiding, regio etc. en wat voor mensen zijn het?)
- 2 - Wat zijn drijfveren om op wrakken te duiken en wat is de beleving, de ervaring en wie zijn erbij betrokken?
- 3 - Worden er tijdens het wrakduiken (archeologische) objecten gevonden en meegenomen? Worden archeologische vondsten gemeld? Bij wie? Waarom wel, waarom niet? Wat is de mening over / ervaring met de vigerende en nieuwe Erfgoedwetgeving? Hoe wordt er tegen de bescherming van wrakken aangekeken en welke wrakken zouden er beschermd moeten worden?
- 4 - Wat is de kennis over en het imago van RCE bij de doelgroepen? Welke ervaringen hebben zij met de RCE in positieve en negatieve zin? Wat zijn mogelijkheden en wat zijn bedreigingen voor samenwerking met de RCE?

1.3 Opzet en uitvoering van het onderzoek

Er is gekozen voor een kwalitatieve opzet van het onderzoek. Kwalitatief onderzoek kenmerkt zich door een open gespreksstructuur. Respondenten worden tijdens de gesprekken in staat gesteld om alles wat voor hen leeft rond een bepaald onderwerp naar voren te brengen. Kwalitatief onderzoek biedt derhalve de mogelijkheid om diepgaande informatie te verzamelen over de gedachten en redenen voor een bepaalde beleving, bijvoorbeeld wrakduiken en het verzamelen van vondsten.

Voorafgaand aan het kwalitatieve onderzoek is deskresearch gedaan. Doel van de deskresearch was het vinden van bestaande bronnen over de doelgroepen én om via fora de onderwerpen uit het onderzoek te exploreren. Als doel op zich en om input te genereren voor de gesprekken tijdens het kwalitatieve onderzoek.

De resultaten van het deskresearch zijn uitgewerkt en in september aan de RCE gerapporteerd. Relevante onderdelen van de deskresearch zijn in dit rapport opgenomen.

In het kader van dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd:

- Inventariseren en analyseren van het databestand van het Maritiem Programma
- Onderzoek naar duik gerelateerde websites, fora, blogs van duikverenigingen, charters, facebook
- Onderzoek naar bronnen die zijn gespecialiseerd in sportonderzoek, (sport)duiken, maritieme archeologie, statistiek en socio-demografisch onderzoek
- 5 expertinterviews met in totaal 8 personen
- 20 kwalitatieve interviews met in totaal 52 personen

1.3.1 Onderzoeksdoelgroep en steekproef

De doelgroep van het onderzoek zijn mensen die hobbymatig op wrakken duiken of tot voor kort op wrakken hebben gedoken, interesse hebben in onderwater archeologie en/of maritieme geschiedenis. Alsook charters (personen/duikclub met eigen schip die commerciële duiktrips organiseren). Het betreft zowel mensen die in clubverband of individueel duiken en wel of niet aangesloten zijn bij de LWAOW of een eigen amateur onderwaterarcheologie-vereniging of -stichting hebben. Alle geïnterviewde personen zijn ervaren tot zeer ervaren duikers.

Het Maritiem Programma beheert een databestand met (adres)gegevens van wrakduiker en amateurarcheologen in Nederland. Johan Opdebeeck is (maritiem) archeoloog, beleidsmedewerker en senior adviseur bij het Maritiem Programma van de RCE. In samenwerking met de RCE is aan de hand van de database een representatieve selectie gemaakt voor een steekproef onder de doelgroep. Hierbij is gekozen voor een evenwichtige geografische spreiding over Nederland.

1.3.2 Respondentenwerving en respondenten

De 25 initiële uitnodigingen voor deelname aan dit onderzoek zijn door MR&C opgesteld en per email verstuurd. Vervolgens heeft MR&C de 25 genodigden nagebeld en/of gemailed om een afspraak te maken. Aan de genodigden is nadrukkelijk aangegeven dat vaste duikpartners en/of duikclubleden van harte welkom zijn om aan het gesprek deel te

nemen. Hier is positief op gereageerd en uiteindelijk zijn er 60 personen geïnterviewd. Een klein deel in single-interviews, het grootste deel van de gesprekken was in duo- of groepsvorm.

Drie personen wilden niet meewerken aan dit onderzoek. Twee omdat zij niet in de doelgroep bleken te vallen, en één persoon vanwege minder goede ervaringen met de RCE.

Vijf personen die niet op de initiële uitnodigingslijst stonden, wilden op eigen verzoek en initiatief graag meewerken aan het onderzoek nadat ze over het onderzoek hoorden.

In totaal hebben er 25 interviews plaatsgevonden en is met 60 personen gesproken. De gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een door MR&C opgestelde gespreksrichtlijn die in overleg met de opdrachtgever is opgesteld.

Voor dit onderzoek zijn ook vijf expertinterviews afgenomen met in totaal acht personen. Dit waren vertegenwoordigers van:

- Stichting Maritiem Onderzoek Nederland (STIMON)
- Landelijke Werkgroep Archeologie Onder Water (LWAOW)
- Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB)
- Het maandblad 'Duiken'
- Twee maritiem archeologen

De experts zijn op dezelfde wijze geïnterviewd en hebben dezelfde vragen beantwoordt als de wrakduikers en amateurarcheologen met dien verstande dat ook specifiek aan hen is gevraagd hoe hun achterban over deze zaken denkt, wat hun mening is en hoe zij als expert tegen bepaalde zaken aankijken die in de vragen naar voren komen.

De interviews hebben plaatsgevonden in de periode van 20 juni tot 31 augustus 2015. De gesprekken vonden plaats op een plek die de respondenten mochten uitkiezen. Dat resulteerde in: bij de geïnterviewde(n) thuis, bij hun duikclub, op een duikschip en op de werkplek van de respondent.

Zonder uitzondering hebben alle respondenten openhartig meegewerkt. Het was duidelijk dat zij graag hun verhaal kwijt wilden en het op prijs stelden om hun mening te geven.

Tabel met de socio-demografische gegevens van de respondenten:

Respondenten	
Geslacht	
Man	56
Vrouw	4
Leeftijd	
20 - 40 jaar	7
41 - 60 jaar	36
61 - 80 jaar	17
Hoogste opleiding	
Middelbare school	3
MBO	18
HBO	32
Universitair	6
MBA	1
Gezinssituatie	
<i>Alleenstaand</i>	8
- met kinderen	4
- zonder kinderen	4
<i>Samenwonend/getrouwd</i>	52
- met kinderen	33
- zonder kinderen	19

Tabel 1: socio-demografische informatie respondenten

1.3.3 Rapportage leeswijzer

In hoofdstuk 1 staat beschreven wat de doel- en probleemstelling van het onderzoek is en wordt de opzet en uitvoering van het onderzoek toegelicht. De laatste paragraaf van dit hoofdstuk gaat in op de respondenten en de respondentenwerving.

Hoofdstuk 2 bespreekt kort de bevindingen uit de (eerder uitgevoerde) deskresearch en het kwalitatieve onderzoek. Vervolgens wordt er een profielschets van wrakduikers en amateurarcheologen gegeven.

Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van de beleving en ervaringen die wrakduikers en amateurarcheologen hebben met duiken en het uitoefenen van hun hobby. Daaraan gekoppeld is het onderwerp vondsten die op de zeebodem gedaan worden en het wel of niet meenemen en melden daarvan. De bescherming van wrakken en het actuele onderwerp Erfgoedwetgeving sluiten het hoofdstuk af.

In hoofdstuk 4 staat beschreven wat de wrakduiker en amateurarcheologen weten over wat de RCF doet en waar ze voor staat. De verschillende ervaringen van de doelgroep met de RCE en hoe er wordt gedacht over het beeld en het imago van de RCE komen daarna aan de orde.

Hoofdstuk 5 gaat in op de samenwerking tussen de RCE en de doelgroep, nu en in potentie. Mogelijkheden, randvoorwaarden en ideeën voor samenwerking worden door de wrakduikers en amateurarcheologen weergegeven.

In hoofdstuk 6 zijn een (uitgebreidere) samenvatting, conclusies en aanbevelingen opgenomen. Getracht zal worden om inzicht te verschaffen in de beweegredenen van en samenwerkingsmogelijkheden met de wrakduikers en amateurarcheologen, maar ook om aan te geven hoe de RCE hier invloed op uit kan oefenen. Deze moeten de RCE aanknopingspunten bieden voor eventuele vervolgstappen om te komen tot een betere onderlinge verstandhouding, een optimale samenwerking en langdurige afspraken met de wrakduikers en amateurarcheologen

Hoofdstuk 7 tot slot geeft de geraadpleegde bronnen en twee bijlagen weer.

Hoofdstuk 2 Profiel wrakduikers en amateurarcheologen

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de wrakduikers en amateurarcheologen die aan dit onderzoek hebben meegewerkt. Zij zijn actief onder water en steken veel tijd en energie in hun hobby. Wat voor mensen zijn het en wat zijn hun drijfveren?

2.1 Bevindingen uit de deskresearch

Volgens opgave van de Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB)² is een derde van de sportduikers geïnteresseerd in wrakduiken. De NOB verzorgt ook de specialisatie wrakduiken. Het overgrote deel heeft dit brevet toegevoegd aan de verzameling brevetten zonder daadwerkelijk op wrakken te duiken. Volgens schatting van de NOB is dat er maar een klein aantal duikers van het totale aantal Nederlandse duikers (150-200 duikers) die regelmatig op de wrakken in Nederland duikt; in warm en helder water in het buitenland zullen wellicht wat meer duikers op wrakken duiken, maar hier zijn geen cijfers van³.

In de onderstaande tabellen twee overzichten: een met de door de NOB afgegeven wrakduikbrevetten en een met de afgegeven brevetten onderwaterarcheologie.⁴ Bij onderwaterarcheologie wordt onderscheid gemaakt tussen de instructeurscursus en de reguliere specialisatie voor duikers die wordt aangeboden. Het betreft de periode 2013 tot juni 2015.

Specialisatie wrakduiken NOB	Man	Vrouw	Totaal
Aantal	104	16	120

Tabel 2: specialisatie wrakduiken 2013 - 2015. Bron: NOB.

² Arieke van den Brink, NOB, telefonisch gesproken juni 2015

³ Arieke van den Brink, NOB, telefonisch gesproken juni 2015

⁴ BRON: NOB, juni 2015

Specialisatie onderwater archeologie NOB	Man	Vrouw	Totaal
Introductie cursus	32	9	41
Instructeurs cursus	29	5	34
Totaal	61	14	75

Tabel 3: specialisatie onderwater archeologie NOB 2013 – 2015. Bron: NOB.

Het NOC*NSF publiceert een zogenaamde ledenrapportage.⁵ Dit is een jaarlijkse rapportage over het aantal leden van de bij NOC*NSF aangesloten sportbonden. Het doel van dit rapport is inzicht geven in de stand van zaken met betrekking tot het aantal leden binnen de georganiseerde sport in Nederland. Tevens kunnen mogelijke trends inzichtelijk gemaakt worden op basis van deze gegevens. De gegevens van de NOB over 2013 zijn hieronder in de tabel opgenomen.

Sportbond	KISS* totaal 2013	Ledenrapportage 2012	%verschil	Verenigingen 2013	Verenigingen 2012	% verschil
Nederlandse Onderwatersport Bond	17.074	17.534	- 2,6%	286	254	12,6

Tabel 4: Ledenrapportage NOC*NSF 2013.* KISS: Kennis Informatie Systeem Sport.

⁵ <http://www.nocnsf.nl>

Uit een kwantitatief marktonderzoek uitgevoerd in opdracht van de NOB in 2011 blijkt dat het profiel van duikers in Nederland er globaal als volgt uit ziet⁶.

- Grootste vertegenwoordiging in de leeftijdscategorie 40-50 jaar;
- Meeste tweepersoons huishoudens zonder kinderen;
- Circa 80% van de duikers is man;
- Hoger opgeleid: HBO of universitair oververtegenwoordigd;
- Hogere inkomensklassen.

Over de specifieke onderzoeksgroep 'amateurarcheologen in het cultureel erfgoed onder water' zijn tijdens het deskresearch geen socio-demografische gegevens aangetroffen. Uit de diverse internetfora en websites lijkt het beeld dat de duikwereld voornamelijk een 'mannenwereld' is, echter wel bevestigd te worden.

2.2 Bevindingen uit het kwalitatieve onderzoek

Het socio-demografische profiel dat uit het NOB-rapport naar voren komt lijkt te matchen met die van de respondenten in het kwalitatieve onderzoek. Man, 50+, hoger opgeleid.

2.3 Profielschets

De meeste personen in de onderzochte doelgroep zijn gepassioneerde, avontuurlijk ingestelde, meest (zeer) ervaren duikers die een 'kick' krijgen van wrakduiken en het vinden en meenemen van al dan niet archeologische voorwerpen. Zij besteden relatief veel tijd en energie aan hun hobby en passie zowel boven als onder water.

Naast het louter zoeken en duiken naar wrakken en (archeologische) voorwerpen, is een meerderheid van deze groep ook echt geïnteresseerd in maritieme archeologie. Het vondstmateriaal aan derden laten zien vindt de doelgroep een leuk en belangrijk onderdeel van hun hobby. De verhalen en de geschiedenis vertellen staat bij de meesten hoog in het vaandel en wordt gezien als logisch onderdeel van het bezig zijn met maritieme archeologie en geschiedenis.

Uit de gesprekken en interviews is duidelijk geworden dat de interesses en activiteiten van de verschillende respondenten in drie thema's onder te verdelen is. Deze thematische indeling gaat over het duik object en onderwerp van onderzoek:

⁶ Creative Marketing Consultants, 'Zeeland Divers' Delta: Rapportage fase 2 kwantitatief marktonderzoek', april 2011.

Groep A: voornamelijk (moderne)⁷ ijzeren wrakken in de Noordzee

Groep B: voornamelijk (historische) houten wrakken in de Noordzee,

Waddenzee, IJsselmeer, Zeeland, grote rivieren en meren

Groep C: voornamelijk archeologische sites zoals verdronken dorpen, bruggen,

havens in het IJsselmeer, Zeeland, grote rivieren

De 'typische wrakduiker' uit groep A is voornamelijk geïnteresseerd in ijzeren wrakken en maritieme geschiedenis en duikt veel op de Noordzee. En een klein deel van groep B, met interesse in houten wrakken, is hier ook onder te scharen. Het avontuur en de spanning zit in de genen. Het zijn (zeer) ervaren, gepassioneerde duikers en niet zelden technische duikers. Duiken op de Noordzee wordt als '*hardcore diving*' gezien met vaak slecht zicht, stroming en koud water. Zoeken en duiken op ijzeren wrakken geeft een enorme 'kick' en de ervaringen worden uitgebreid besproken. Regelmatig wordt uitgebreid archiefonderzoek gedaan. Het vinden en meenemen van voorwerpen bij of in wrakken, niet zelden voor de verzameling, maken het duikavontuur compleet. Vaak moet er ook een eind gevaren om bij de duikstek te komen op een zee die zeker niet altijd kalm is. '*Dit is niet voor iedereen weggelegd.*'

De interesse van een 'typische amateur-onderwater-archeoloog', grotendeels groep B en geheel groep C, ligt voornamelijk bij historische, houten wrakken of andere archeologische sites zoals bijvoorbeeld verdronken dorpen, of Romeinse sites. Het zijn over het algemeen (zeer) ervaren duikers. Er wordt vooral gedoken op de Waddenzee, het IJsselmeer, Zeeuwse wateren en in de grote rivieren. Zij zijn vooral geïnteresseerd in archeologie en geschiedenis. Voorwerpen uit wrakken of archeologische sites worden primair gezien als kennis en informatie bron. Maar verzamelen '*voor op de schoorsteenmantel en om van te genieten*' komt ook voor. Hun passie ligt bij het bezig zijn met onderwater archeologie. Verkenningen onderwater doen, (archeologisch) onderzoek doen, bezig zijn met archeologische methoden en technieken, verdiepen in de geschiedenis, scholing, de archeologische puzzel proberen te leggen. Van de onderzoeken worden vaak rapporten geschreven en worden ook wel gepubliceerd.

Beide groepen hebben leden met eigen interesses, voorkeuren en specialistische kennis van bijvoorbeeld een type wrak, de bouwwijze, historische achtergrond, scheepsonderdelen etc. Sommige groepen zijn zeer goed geoutilleerd met een eigen schip, duikuitrustingen en sonarapparatuur.

⁷ Hier wordt gemakshalve bedoeld ijzeren wrakken van na 1900.

Soms wordt het wettelijk kader bij het uitoefenen van hun hobby bewust of onbewust 'vergeten', niet geheel serieus genomen, hinderlijk en/of onzinnig gevonden. Dit kan samenhangen met juist de gedrevenheid waarmee de hobby, niet zelden tegen (hoge) financiële kosten, wordt uitgeoefend. Maar ook met de wetenschap deel uit te maken van een kleine, selecte groep specialisten met een avontuurlijke bezigheid en een niet zelden grote kennis van de materiële objecten die onder water aangetroffen worden, die ver staat van de ambtelijke wereld en papieren regels.

Hoofdstuk 3: Beleving en ervaring wrakduiken, vondsten en bescherming wrakken

De beleving van en motivatie voor wrakduiken en amateur archeologie van de respondenten staat in dit hoofdstuk centraal. Wat voor beeld levert dat op?

Hoogtepunten voor een wrakduiker of amateurarcheoloog zijn het onderwater ontdekken en/of onderzoeken van een wrak en het vinden van voorwerpen op de zeebodem in of bij een wrak. De voorwerpen zijn voor de één een bron van informatie, voor de ander een leuk souvenir van een spannende duiktrip. Hoe gaan de respondenten om met vondsten, worden vondsten gemeld en hoe kijken ze aan tegen de bescherming van moderne en historische wrakken?

3.1 Beleving en ervaringen wrakduiken: Bevindingen uit de deskresearch

Binnen de groep sportduikers in Nederland nemen de leden van de Archeologische Werkgroep Nederland (AWN) en de Landelijke Werkgroep Archeologie Onder Water (LWAOW) een bijzondere plaats in. AWN-leden starten met hun hobby vanuit een diep gevoelde passie voor de archeologie. Opgericht in 1994 was de LWAOW er vooral op gericht om de archeologisch geïnteresseerde groep duikers te plaatsen binnen de wereld van de archeologie, waarbij het duiken als een nuttig hulpmiddel beschouwd dient te worden.

Op de diverse duikfora en websites is 'wrakduiken' veel onderwerp van gesprek, vooral bij de groep duikers die veel (of uitsluitend) op Noordzee duiken. Op het duikforum www.duikforum.nl heeft wrakduiken sinds de start in 2010, 503 *topics* en bijna 14.000 *posts* en staat daarmee op de vijftiende plaats van de in totaal 40 directories. De discussies, vragen en postings gaan over wrakduiken in Nederland, het buitenland, duikvakanties, specifieke wrakken en vondsten op of bij wrakken etc. Wat duidelijk naar voren komt op de fora en websites, is dat wrakduikers gepassioneerd, enthousiast en ervaren zijn en graag over het onderwerp schrijven en foto's / filmpjes posten.

3.2 Beleving en ervaringen wrakduiken: bevindingen uit het kwalitatieve onderzoek.

De beleving van en motivatie voor wrakduiken geeft bij de respondenten veelal hetzelfde beeld en in lijn met de bevindingen van kwantitatieve onderzoek. Voorop staat aan de ene kant avontuur, spanning, de kick en aan de andere kant passie, interesse en fascinatie voor wrakken, duiken en geschiedenis. Een handvol respondenten noemt het

bergen van metaal of andere waardevolle spullen voor de verkoop ter dekking van de kosten of puur winstbejag als belangrijke (sub)reden.

Het archeologisch duiken en onderzoek doen, is voor de respondenten een verdieping van het wrakduiken. *'Het verhaal van het wrak en de geschiedenis te weten komen en kunnen (door)vertellen.'*

Voor ruim de helft van de respondenten heeft het doen van archeologisch onderzoek onder water een grote toegevoegde waarde: van alleen wrakduiken naar archeologisch duiken en onderzoek doen. Zij verdiepen zich in archeologisch onderzoek, determineren vondstmateriaal, achterhalen historische feiten, documenteren, maken foto's en tekeningen en schrijven en publiceren rapporten. Dit gebeurt zowel kleinschalig, bijvoorbeeld archiefonderzoek doen en vondsten schoonmaken, tot grootschalig zoals werken aan langlopende onderzoeksprojecten, vondstcomplexen in kaart brengen, rapporten schrijven en publiceren.

Enkele quotes die deze toegevoegde waarde illustreert:

'De verhalen die kennen we. Nu kunnen we het ook zelf zien en beleven door wrakduiken!'

'Beetje archeoloog zijn, leuk om de artefacten te vinden en het verhaal van het wrak kunnen vertellen.'

'De historie, de fascinatie: wat is daar gebeurd?'

'Het vinden en zelf conserveren van historische voorwerpen die anders verloren gaan, vind ik geweldig.'

Wrakduiken is een sociale bezigheid en gebeurt zowel in clubverband of individueel met een paar duikers. Sommige groepen hebben een eigen schip en gaan daarmee vooral de Noordzee / Waddenzee / IJsselmeer op. De aanleiding om te gaan duiken is wisselend: doelgericht duiken op bekende wrakken of andere archeologische sites, of op zoek gaan naar nog niet ontdekte wrakken en nieuwe locaties. Het initiatief om te gaan duiken wisselt: soms is er sprake van vaste planning, soms gaat het *ad hoc*, bijvoorbeeld bij mooi weer. Veruit de meeste respondenten duiken (afhankelijk van het weer) ieder weekend of doordeweeks. De respondenten steken veel tijd en energie in hun hobby.

3.3 Vondsten

Wrakduikers en amateurarcheologen komen bij het duiken altijd voorwerpen tegen op de zeebodem. Archeologische en niet-archeologische objecten. Soms worden die bij toeval gevonden, soms wordt er ook bewust naar gezocht. Sommige liggen op of in de zeebodem, andere in wrakken of bij archeologische sites. En er zijn ook objecten die onderdeel zijn van het wrak. Hoe wordt er met deze vondsten omgegaan en worden ze gemeld?

3.3.1 Vondsten: meenemen of niet?

Op een enkeling na hebben alle respondenten tijdens hun 'duikcarrière' voorwerpen gevonden: van scheepslading en scheepsinventaris als aardewerk, kristal, porselein, bestek, kanonnen (kanons), kruikjes en munitie tot scheepsonderdelen als koperen leidingen, patrijspoorten, ankers, flensen, manometers en een scheepsbel. De periodisering van de vondsten varieert van de moderne tijd tot de Romeinse tijd. Op een enkeling na zeiden de respondenten van het onderzoek vondsten mee te nemen, variërend van 'wel eens' tot 'bijna altijd.'

Ook uit het deskresearch kwam naar voren dat het meenemen van vondsten de gewoonste zaak van de wereld is. Op sommige websites van duikclubs en charters wordt het meenemen van vondsten aangemoedigd.

Uit de gesprekken met de respondenten kom zes redenen naar voren waarom men vondsten meeneemt:

- Anders gaat het toch verloren (spoelt weg, verdwijnt onder het zand, visserij)

'Als het op de zeebodem ligt en je kan het zien, dan neem ik het mee want het verdwijnt onder het zand, of verdwijnt door erosie of door visserij. Vóórdat het wrak vergaat, moet je het meenemen'

- Maatschappelijk belang (om aan anderen te laten zien / in museum te leggen)

'Het is zo mooi als ik het aan iedereen het kan laten zien. Vooral ook aan de jeugd, het zijn tastbare zaken.'

- Verzamelen ('op de schoorsteenmantel') / als souvenir

'Ik heb een kleine vitrine en als ik die vondsten zie dan geeft me dat een goed gevoel.'

- Voor (eigen) archeologisch onderzoek

'Ik heb een heel mooi gietijzeren object gevonden en dat heb ik zelf geconserveerd.'

- Omdat 'de overheid toch niets doet'

'Eén van de redenen waarom ik geen scrupules heb om dingen mee te nemen, is omdat er ook op wrakken geknepen wordt door bergers of zogenaamd 'om netten weg te halen en van de overheid hoeft je niets te verwachten.'

- Geldelijk gewin / voor verkoop

'Een losse koperen pijp nemen we mee voor het geld. Om onkosten te betalen, een extraatje.'

Redenen om vondsten *niet* mee te nemen zijn veelal van praktische aard: het object is te groot of te zwaar, of men heeft van een bepaald object al voldoende. *'Ik heb al zoveel patrijspoorten, die neem ik niet meer mee.'* Maar ook de archeologische waarde en de context spelen mee bij de keuze om een voorwerp mee te nemen: als het een (grote) archeologische waarde heeft of als het echt in de context van het wrak hoort, zijn dat volgens respondenten redenen om iets niet mee te nemen. De vraag of het iets toevoegt aan de kennis wordt als reden opgegeven: *'zo ja, dan laten liggen.'*

'Als ik bijvoorbeeld een houten wrak uit de 18^e eeuw vind, zou ik in tweestrijd staan. Als ik het meld krijg ik waarschijnlijk een duikverbod. Als ik het niet meld, kan ik mijn gang gaan en objecten verzamelen voor op de schoorsteenmantel'

'Dat het kristalwrak helemaal is leeggeroofd vind ik schandalig. Maar we hebben het ook een beetje aan onszelf te danken: als het meenemen van vondsten wél had gemogen, was er vast wel gemeld.'

3.3.2 Het melden van vondsten: wel of niet?

Grofweg de helft van de respondenten zegt vondsten niet te melden bij de RCE, een deel meldt wel en dan zijn er nog respondenten die zeggen niet altijd en niet alles te melden. Meest genoemde argumenten om wél te melden:

- historische/archeologische waarde
- het kunnen identificeren van een wrak door de vondst
- maatschappelijk belang / 'het moet uiteindelijk in een museum komen'

Een aantal keer noemt men dat het een morele plicht is om te melden en dat er afspraken met de RCE zijn.

'Het is ons cultureel erfgoed en dat hoort niet thuis op iemands schoorsteenmantel'

'Melden ja. Dat is onze plicht. We hebben goed contact met de RCE. Wat wij vinden moet voor het grote publiek zichtbaar zijn'

'Je helpt de archeologische wereld alleen vooruit als je meldt en deelt'

Verreweg het meest genoemde argument om niet (meer) te melden, is melden bij de RCE en nooit meer iets terug horen. Ook wordt aangevoerd dat men na het doen van een melding een negatieve of belerende reactie had gekregen. *'Met het vingertje wijzen'* is een term die regelmatig door respondenten gebruikt wordt. Meermaals noemen de respondenten dat er naar hun idee toch niets met de meldingen en/of de vondsten gebeurt.

Van een andere orde is het argument dat de vondst in de ogen van de respondent niet belangrijk genoeg is: voegt niets toe, niets nieuws, geen historische of archeologische waarde. Ook zijn veel schepen 'geen archeologie.' Het gaat dan volgens de respondenten vooral om ijzeren schepen waar al heel veel schriftelijke bronnen en (bouw)tekeningen van zijn en niet zelden foto's. Ook wordt door een aantal respondenten gezegd dat ze het te veel gedoe en te veel werk vinden om de formulieren in te vullen.

'RCE is een groot zwart gat: je geeft iets en hoort nooit meer iets terug'

'Ik ben er op zich voor om te melden, de informatie verzamelen anders gaat het verloren. Maar als er niets met mijn melding gedaan wordt, dan heb ik er geen zin in. 'Wat steekt is dat je wat gevonden hebt, je meldt het en dan mag je er niet meer op duiken. Je hebt iets gemeld en nu opdonderen!'

'Melden lijkt mij niet de moeite waard. Van de meeste wrakken in de Noordzee is bekend wat het is en er zijn tekeningen van, dus dat is geen archeologie'

'Ik meld niet want ik krijg alleen maar commentaar'

'Het moet wel zinnig zijn om te melden. Een tandwiel of afsluiter hoeft niet vind ik. Een versierde theekan, wel melden'

'Het schrikbeeld is nu als ik wat meld bij de RCE, dat er de kans is dat over een jaar de politie voor mijn deur staat en ik alles moet inleveren'

'Melden? Neen, want het is teveel werk. Alle scherfjes melden is niet te doen'

'Amateurs worden gezien als snuffelhondjes: we mogen ontdekken en melden en daarna mogen we opdonderen'

3.3.4 Vondstenmeldingen doen

Meldingen doet men via het Archis-systeem (Archis 3.0) van de RCE, rechtstreeks aan de RCE Amersfoort of RCE Lelystad per mail of telefonisch, bij de provinciaal- of stadsarcheoloog, of bij de gemeente.

3.3.4.1 Vondstenformulier

Aan de respondenten is gevraagd of zij bekend zijn met de procedure van het melden van vondsten en of ze het vondstenformulier kennen.

Bijna alle respondenten zijn op de hoogte van de meldingsprocedure en zijn bekend met het vondstenformulier. De verkorte versie van het vondstenformulier, ontwikkeld door duikteam Zeester in samenwerking met de RCE, is bij de helft van de respondenten bekend.

Eer zijn ook meerdere respondenten die eigen rapporten maken met foto's en die opsturen (in plaats van het vondstenformulier) aan de RCE.

Er worden twee kritiekpunten die in elkaars verlengde liggen gegeven op het vondstenformulier. Men vindt het veel werk om in te vullen worden. En er moet - naar hun mening - teveel overbodige/niet-relevante informatie ingevuld.

Een ander kritiekpunt is dat het niet volledig digitaal kan worden ingevuld. Een veelgehoorde opmerking van andere orde is dat het formulier ingevuld wordt en dat men niet weet waar het blijft en wat er mee gebeurt. *'Formulier kennen we, maar gebruiken we niet. Waarom niet? Je bent een week aan het schrijven en de vondst komt toch niet meer terug'*

Degenen die de korte versie kennen (en gebruiken) zijn hierover tevreden: *'Op zich prima hanteerbaar, praktisch. Ieder schip zou zo'n formulier aan boord moeten hebben'*

Verbeteringen voor het meldsysteem die aangedragen worden, liggen vooral in de IT-sfeer. Het voorstel is om bijvoorbeeld een eigen database en foto's te kunnen uploaden (*'dat scheelt veel werk'*).

De maritieme meldingen zijn in Archis 3.0 nog niet openbaar. De zoeken en vinden module maakt nagenoeg alle gegevens die in Archis 3.0 zijn opgeslagen zonder voorbehoud openbaar, uitzondering wordt gemaakt voor lopend onderzoek, maritieme meldingen en de meldingen van amateurs die hiertoe de behoefte hebben uitgesproken⁸. Hier zijn nog geen afspraken over gemaakt. Het kan dus alsnog zijn dat ook maritieme meldingen openbaar worden. Daar is de RCE in gesprek over met verschillende partijen.

⁸ Brief van C.H.J.P Hendriks, Programmamanager RCE over vernieuwing ARCHIS, 9 februari 2015.

Een advies dat gegeven wordt door meerdere respondenten: *'Wat zou helpen is een database waar alle vondsten in zijn opgenomen. Die database moet openbaar zijn. Je kunt beter informatie bundelen en delen dan ieder voor zich. Dus een centrale database van wie wat in huis heeft staan. Dat is tegelijkertijd een digitaal museum.'*

3.3.5 Verplicht melden van vondsten

Aan de respondenten is hun mening gevraagd over het verplicht melden van vondsten en wat eventuele de voor- en nadelen zijn.

Een meerderheid van de respondenten geeft aan dat verplicht melden geen zin heeft. Als redenen geven ze aan iets verplichten niet uitnodigt tot melden, dat er na het melden een duikverbod opgelegd wordt en *'de RCE toch niets doet met de melding en de vondst.'* Verder wordt gezegd dat het historisch belang of besef leidend zou moeten zijn en niet *'omdat het moet.'*

'Verplicht melden doe ik niet. Wij stoppen veel geld en tijd erin en zoeken dagen de bodem af. En dan vind je wat en moet je gaan melden. Mooi niet, we gaan eerst lekker zelf onderzoeken'

'Verplicht melden is door rood rijden en dan mezelf aangeven bij de politie'

'Als de samenwerking goed zou zijn en er gebeurt echt wat met de vondsten, dan zou het wel ok zijn'

'Verplicht melden is een utopie, het werkt niet want er is geen handhaving'

Er zijn ook respondenten die verplicht melden wel zinvol of nuttig vinden. Het belangrijkste argument daarvoor is dat er dan een totaaloverzicht van vondsten is, er bekend is wat waar gevonden is en dat informatie met iedereen gedeeld wordt. Er wordt wel een aantal keer bij opgemerkt dat dan wel precies omschreven moet zijn wát er gemeld moeten worden. Als voorbeeld wordt genoemd: *'alles voor 1900 wel'* of *'tandwielen en flensen niet maar lading wel.'* En het moet glashelder zijn voor degenen die melden wat er met de melding en met de vondst gedaan wordt.

'Eind van het verhaal is dat er iemand is die een totaaloverzicht heeft. Je hebt er zicht op.'
'Ik voel het niet als verplichting; ik meld omdat ik me verantwoordelijk voel'

3.3.6 Relatie met gemeentes

Driekwart van de respondenten geeft aan geen relatie of contact te hebben met gemeentes op het gebied van wrakken of onderwaterarcheologie.

Het deel van de respondenten dat wel een relatie heeft met de gemeente, omschrijven de relatie of het contact als *'goed, positief.'* Er zijn contacten met de burgemeester en/of

de Wethouder van Cultuur in de betreffende gemeentes. Het contact varieert van zaken onder de aandacht brengen en vondsten melden en zaken bespreken tot het actief bij projecten betrekken van Burgemeester of Wethouder(s). De positieve relatie lijkt vooral tot stand te komen door de interesse die er vanuit de gemeente is voor (lokale) maritieme archeologie en wrakken. Dat komt deels omdat de wrakduikers en amateurarcheologen dit onder de aandacht brengt bij B&W en deels omdat er al interesse is vanuit de gemeente voor maritieme archeologie en geschiedenis. Het fungeren als aanspreek- en informatiepunt voor de gemeente (waar expertise vaak ontbreekt) en de gemeente actief betrekken bij de projecten waar de wrakduikers en amateurarcheologen mee bezig zijn, werkt positief.

'Vooral de laatste jaren is de relatie goed. Sinds vorig jaar in de gemeente geïnteresseerd in onderwater archeologie en we melden er vondsten.'

'Het contact is goed, we brengen maritieme zaken onder de aandacht.'

3.4 Bescherming van wrakken en wetgeving

In de afgelopen jaren is gebleken dat de bescherming van het archeologisch erfgoed onder water onvoldoende is. Dat komt vooral omdat de omschrijving van de begrippen 'opgraving' en 'archeologisch monument' niet altijd van toepassing zijn onder water. Maritieme archeologische monumenten liggen namelijk vaak *op* de bodem in plaats van *in* de bodem.

Zoals het er nu uitziet, zal in de nieuwe Erfgoedwet de formulering van de belangrijkste begrippen aangepast worden. Het verwijderen of verplaatsen van cultureel erfgoed onder water is met ingang van de Erfgoedwet een opgraving, waar een certificaat voor verplicht is. Volgens planning wordt de nieuwe Erfgoedwet in 2016 van kracht.⁹

3.4.1 Bescherming wrakken

Over het nut en de noodzaak van de bescherming van wrakken zijn de meningen verdeeld. Daarbij maken de respondenten vaak ook een duidelijk onderscheid tussen ijzeren wrakken (vooral Noordzee) en houten wrakken (Waddenzee, IJsselmeer, Zeeland, grote rivieren). De helft is vóór en de helft is tegen het beschermen van wrakken. Een kleine groep vindt dat alleen bepaalde (historische) wrakken beschermd zouden moeten worden.

⁹ Voor bedrijven die zich willen laten certificeren, zal 2016 waarschijnlijk als een overgangsjaar gaan gelden.

De argumenten van de tegenstanders zijn voornamelijk dat het beschermen geen zin heeft omdat de natuur (stroming, zeewater, paalworm, roestvorming, blootstelling aan zuurstof ed.) de wrakken toch kapot maakt. Ook visserij (netten, boomkorren) wordt genoemd als destructieve factor en in beperkte mate wordt het slopen (knijpen) van wrakken door commerciële bergers genoemd.

'Beschermen is een illusie, een idée fixe, de natuur maakt een wrak toch kapot'

'IJzer vergaat, hout vergaat dus beschermen heeft geen zin'

'Je kunt wrakken beter onderzoeken dan er een doek overheen gooien, dat werkt niet'

'Niet beschermen, maar opgraven, vastleggen van de informatie. Dan heb je in ieder geval iets.'

De respondenten die voorstander zijn van het beschermen van wrakken, vinden het beschermen van houten, historisch belangrijke, unieke wrakken belangrijk. Het beschermen van ijzeren wrakken vinden de respondenten niet nodig, behalve als het een zeemansgraf is of een object van nationale betekenis¹⁰.

'Alles wat historisch van belang, uniek is: beschermen.'

'Wrakken die van nationaal belang zijn en er maar weinig van zijn: ja, beschermen. Waar er veel van zijn: nutteloos om te beschermen.'

'Je kunt afdekken maar je kunt het niet zo laten liggen, je moet het onderzoeken.'

'Ik vind het vreemd dat er onderscheid gemaakt wordt tussen de sloop van een wrak als gevolg van natuurlijk invloeden, zoals corrosie en de krachten van de zee, en een wrakduiker die langs komt met zijn koudbeitel en moker. Waarom wordt het zo makkelijk als een gegeven gezien, en waarom maakt men zich zo ontzettend druk over de dingen die wrakduikers doen? Ik kan mij heel goed voorstellen dat wrakken die van belang zijn voor onderzoek, voor historische beschrijvingen, voor het vullen van leemtes in onze kennis, dat die een beschermde status krijgen. Al het overige, daar moet men zich niet zo druk over maken; het is een fact of life, over 200 jaar is er vrijwel niets meer te vinden van deze wrakken, anders dan een piek op een magnetometer.'

Eén respondent vat te beschermen zo samen:

'Beschermen doe je op alle vlakken: door voorlichting, opleiding en morele druk, door fysieke afdekking, door redelijke regelgeving en uiteindelijk door handhaving. Maar geef de ruimte [aan amateurs] daar waar er geen historisch/archeologisch belang is.'

Op de vraag hoe de wrakken dan beschermd zouden moeten worden, reageren de respondenten die vóór bescherming zijn als volgt:

¹⁰ De term 'van nationale betekenis' is door respondenten niet nader gespecificeerd.

- Met Geotex, steigergaas (houten wrakken)
- Verboden gebied van maken, duikverbod
- Onderzoeken, documenteren, opgraven (houten wrakken)
- Sloopverbod (ijzeren wrakken)

Bij overtreding door duikers vindt een kwart van de voorstanders van beschermen geldboetes, inbeslagname van het schip en duikuitrusting een goed middel om te straffen.

Aan de respondenten die voorstander zijn, is gevraagd welke wrakken beschermd zouden moeten worden. De antwoorden zijn een mix van ijzeren en houten wrakken:

- De 3 Engelse kruisers (De *Aboukir*, *Hogue* en *Cressy*, Noordzee)
- Kursk (Deens stoomschip, 1911, Noordzee)
- VOC-wrakken (wereldwijd)
- Alle stoomschepen
- Hoornse Hop wrak (Friese vrachtvaarder uit 1752 voor de kust van Hoorn)
- Alle Waddenzee wrakken
- IJsselmeer wrakken (de behoudens waardige)

Er moet hierbij wel gezegd worden dat de indruk gewekt wordt dat 'het beschermen van wrakken' voor een aantal voorstanders vooral "eigenbelang" is, namelijk dat het een leuk duik object is. En niet zozeer een middel om cultureel erfgoed onderwater is beschermen. Dit hoeft elkaar natuurlijk niet uit te sluiten en kan prima samengaan.

3.4.2 Huidige Erfgoedwetgeving

De huidige Erfgoedwetgeving wordt door de respondenten omschreven als: *het is ok, maar laat weinig ruimte over voor de wrakduikers en amateurarcheologen, er is mee te leven, werkbaar*. Een enkeling noemt de huidige wet 'verstandig.'

De huidige wetgeving wordt door de wrakduikers en amateurarcheologen geïnterpreteerd dat het verstoren van de (zee)bodem verboden is, maar losse voorwerpen die naast, bij of in het wrak liggen meegenomen mogen worden voor bijvoorbeeld identificatie doeleinden. Of het wordt aangemerkt als toevalsvondst en dan is het ook toegestaan om het voorwerp mee te nemen. De huidige wet geeft nog dus iets van ruimte voor de wrakduikers, volgens de respondenten.

'Hoe kun je anders waardestelling doen? Het zicht is slecht en je vindt een tegeltje of aardewerk, dat moet je meenemen om waardestelling te kunnen doen.'

Een andere mening is dat de huidige wet geen enkele rekening houdt met de wrakduikers en amateurarcheologen onderwater en de wet wordt *'ter kennisgeving aangenomen.'* Een aantal respondenten weet waar de grenzen liggen en de (on)mogelijkheden voor de wrakduikers en amateurarcheologen; zij blijven *'binnen de grijze lijnen van de wet.'*

Een kleine minderheid is ronduit positief over de huidige wet: *'je moet beschermen en voorkomen en dat kan alleen met wetgeving'* en *'Wat mij betreft is de wetgeving goed, je moet overal van afblijven. Maar het werkt niet want er is geen handhaving'*

3.4.3. De nieuwe Erfgoed wetgeving (2016)

'Waardeloos', 'onzin', slecht'', 'kan ik helemaal niets mee', 'zinloos', 'muggenzifterij', 'niet reëel', 'waanzinig', 'er mag niets meer', boosheid en onbegrip, vatten de mening van veruit de meeste respondenten samen.

Wat de wrakduikers en amateurarcheologen vooral vrezen is dat door de nieuwe wetgeving er helemaal niets meer mag. De nieuwe wetgeving wordt als een bedreiging voor de hobby van de wrakduikers gezien. Een respondent betitelt het als *'een nekschot.'* Als de er met het in werking treden van de nieuwe wet geen uitzonderingen komen, bijvoorbeeld via de LWAOW, dan *'kun je de amateurduikers opdoeken',* wordt er gesteld door verschillende respondenten.

Wat betreft de handhaving van de nieuwe wet (en ook al bij de huidige wet) is de algemene verwachting dat het een illusie is te denken dat iedereen zich aan de nieuwe wet zal houden. Het aantal meldingen zal fors teruglopen.

Het wordt ook ervaren als een *'uitermate zielige vertoning van de overheid'* om capaciteit- en geldgebrek te maskeren en dat alsnog af te dwingen van de goedbedoelende amateur. Dit zal naar hun mening ervoor zorgen dat de samenwerking met de overheid nóg kleiner en moeilijker wordt.

'De nieuwe wet komt van het hoogpolige tapijt vandaan. Het is niet in het belang van het Cultureel Erfgoed want alles verdwijnt.' Het werkt volgens respondenten ook niet (in hun gebied) want alles spoelt weg. Het gevoel dat overheerst is dat de RCE liever heeft dat het wegspoelt in plaats van dat het door wrakduikers en amateurarcheologen wordt meegenomen en dus behouden blijft. *'De nieuwe wet is bedoeld om niet onder Hunebedden te graven, onderwater is dit niet reëel.'* Als kleine artefacten niet meer meegenomen mogen worden door de wrakduikers en amateurarcheologen dan verliest

deze groep wrakduikers en amateurarcheologen heel veel. En het doel is informatie verkrijgen! Nu wordt het geregeld vanuit handhaving, niets mag meer en dat is gemakzucht. De wetgeving is contraproductief volgens de wrakduikers en amateurarcheologen.

Een aantal suggesties in de oplossingsfeer die door respondenten genoemd worden, is dat bijvoorbeeld alle wrakken van vóór 1900 onder de Erfgoedwet vallen en alle andere wrakken worden vrijgegeven voor wrakduikers en amateurarcheologen. Een andere suggestie is dat er vanuit de RCE een wrakkenkaart komt waar precies op staat aangegeven welke wrakken beschermd zijn en welke niet ('waar we op los kunnen').

'De nieuwe wet is wel duidelijk, maar je mag 100 km per uur rijden en iedereen rijdt 120km. Ze moeten niet denken dat het gaat werken'

'Ik wil gewoon lekker duiken, spulletjes vinden en een leuk verhaal vertellen'

'Er ontstaat een grote discrepantie tussen land en onderwater archeologie. Waarom mag een detectoramateur op land wel en een duiker niet? Rechtsongelijkheid!'

'De nieuwe wet is waanzinnig. Archeologie verspoelt en is weg. De kennis is weg en dat is de oorsprong van archeologie: kennis opdoen!'

In het kader van wetgeving, vondsten melden is onderstaande stelling aan de respondenten voorgelegd, met de vraag om daar op te reageren:

'Door de wetgeving en de RCE worden de wrakduikers en amateurarcheologen in de illegaliteit gedrukt.'

Een ruime meerderheid is het eens met deze stelling:

'Ja, mee eens. We willen dat niet, maar schuwen de confrontatie ook nie.t'

'Ja, maar wij blijven gewoon doorgaan met wat we altijd doen.'

'Mee eens, je mag niets meer.'

'Zeker. Als je wetgeving zo gaat regelen dat niets meer mag, dan wordt er niets meer gemeld. Maar geef je een certificaat en toestemming aan de amateurs, dan haal je het uit de illegaliteit.'

Er zijn ook andere meningen bij een kleine minderheid:

'Zeker niet mee eens. De meeste groepen kiezen daar zelf voor.'

'Dat kun je de RCE niet kwalijk nemen of verwijten, dat ligt aan de wetgeving. Illegaliteit zoek je zelf op.'

Hoofdstuk 4 De RCE: ervaringen, imago, samenwerking

Tijdens het onderzoek is uitgebreid ingegaan op de ervaringen die de respondenten hebben met de RCE. Deze ervaringen – positief of negatief – bepalen voor een deel welk beeld zij hebben van de RCE. En zijn de respondenten goed op de hoogte van wat de RCE doet en waar ze voor staat? Kennis van de RCE, de ervaringen, het imago zijn belangrijke bouwstenen voor samenwerking.

4.1 Kennis over de RCE en haar taak

Aan de respondenten is gevraagd wat in hun ogen de RCE is en wat ze doet. De volgende zaken worden genoemd:

- het verzamelen van archeologische en historische informatie
- eigen veldwerk/onderzoek doen
- beleid ontwikkelen
- handhaving
- kenniscentrum zijn
- het behouden van cultureel erfgoed
- waardebeoordeling van sommige wrakken
- conservering
- rapporten schrijven

Een deel van de respondenten vindt het echter lastig om aan te geven wat de RCE precies doet.

Op de vraag wat de *unique selling points* van de RCE zijn worden verschillende punten genoemd, zoals het faciliteren en bevorderen van opleidingen zoals Onderwater Archeologie in samenwerking met de LWAOW. Het reconstrueren van de geschiedenis (RCE Lelystad). Het geven van goede voorlichting en dat de RCE een belangrijke bron van kennis over maritieme archeologie is, wordt als sterk punt omschreven. De publicaties en onderzoeksrapporten en het feit dat maritieme archeologie de laatste jaren steeds meer en beter in beeld gebracht wordt, worden als positieve punten genoemd. Als voorbeeld worden de recente radio- en tv interviews en artikelen in dagbladen genoemd waar de RCE over maritieme archeologie, onderzoek en projecten verteld. Een enkeling noemt de RCE website.

4.2 Ervaringen met de RCE

Veel respondenten geven aan ervaringen met melden bij de RCE te hebben die niet positief zijn. De oorzaak hiervan is dat er bij melden *'problemen ontstaan en ze op hun kop krijgen.'* Respondenten geven aan dat ze bijvoorbeeld te horen kregen ergens te duiken waar het niet mag of omdat ze vondsten hebben meegenomen. In het verlengde hiervan wordt genoemd dat de er geen waardering voor hen wordt uitgesproken, dat de RCE hoog van de toren blaast en dat het allemaal wel wat vriendelijker mag. Ook zou het melden makkelijker moeten (bijvoorbeeld minder informatie moeten invullen) en meer gedigitaliseerd moeten worden.

De wrakduikers en amateurarcheologen geven aan graag een terugkoppeling te willen krijgen over hun vondstmelding, maar dat gebeurt naar hun zeggen zelden of nooit.

Er is ook een ander geluid te horen: een aantal respondenten is redelijk positief over wat de RCE voor hen als wrakduiker of amateur archeoloog betekent.

Veel wrakduikers en amateurarcheologen willen als volwaardig gesprekspartner gezien worden en dat wordt op dit moment niet zo ervaren.

Belangrijk vinden de respondenten de communicatie en de feedback bij het melden en de terugkoppeling door de RCE: wat is het gevolg van de melding en wat gaat er nu verder gebeuren? Daarop willen de melders graag antwoord op hebben. Ook het kunnen nakijken of het geregistreerd is. Dat kan nu niet. De duiker krijgt een melding dat het is opgenomen onder een bepaald nummer en daar blijft het bij, volgens de respondenten.

Op de vraag of respondenten weer zouden willen gaan melden of blijven melden aan de RCE, antwoordt het merendeel positief als het belangrijke archeologische vondsten betreft en/of vondsten die echt van maatschappelijk of historisch van belang zijn.

Voorwaarde is wel dat de ervaringen met de RCE beter worden: dat het melden niet automatisch leidt tot een duikverbod en men de overtuiging heeft dat er ook daadwerkelijk iets gebeurt met hun melding en met de vondst.

'Het wordt in Archis gezet, and that's it'

'Het duurt máánden voordat je iets hoort'

'Nooit een dankjewel. Je hebt het gevoel dat je een crimineel bent'

'Ook al krijg je een terugkoppeling, er gebeurt niets'

Tegenover de negatieve ervaringen staat een kwart van de respondenten met positieve ervaringen. Deze groep heeft een goede relatie en vertrouwensband met de RCE. Zowel het melden als de terugkoppeling worden als positief en opbouwend ervaren.

'Ik krijg informatie van wat het voorwerp is, een reconstructie van het sonarbeeld bijvoorbeeld'

'Melden gaat goed, communicatie gaat goed. We hebben een vertrouwensband met de RCE. Er kan ons geen blaam treffen.'

'Een kort mailtje krijgen we en soms wat tips'

4.3 Beeld van de RCE

Op de vraag 'welk beeld heb je van de RCE, in steekwoorden', worden de volgende termen vaak genoemd:

- Bureaucratisch, ambtenaren
- Autoritair, arrogant, hoogdrempelig, ivoren toren
- Belerend, met het vingertje wijzen, moeilijk doen
- Ongeïnteresseerd, gesloten, géén uitstraling

Ook de volgende steekwoorden worden gebruikt, door voornamelijk een ander deel van de respondenten:

- Op wereldniveau zijn ze de top
- Goede bedoelingen, gepassioneerd
- Van 9 tot 5 mentaliteit, maar tonen wel bereidheid
- Behulpzaam, kundig

De RCE wordt gezien als een organisatie die ver van de wrakduikers en amateurarcheologen afstaat en die niet echt uitnodigt om mee in contact te treden. Er wordt een groot gat ervaren tussen de professionals en de amateurs. Terwijl de respondenten vinden dat zij heel veel weten en ook nog weinig kosten.

RCE wordt ook gezien als een soort 'onderwaterpolitie' die vooral 'gij zult niet' predikt en met het vingertje wijst. Tegenwerking, frustratie, niet communiceren en '*een organisatie waar je voor moet oppassen, ontwijken net zoals snelheidscontroles*' zijn termen waarmee de meeste respondenten komen.

'Ik heb het idee dat de RCE er altijd vanuit gaat dat er geroofd wordt!'

'De RCE is dermate bureaucratisch. Terwijl het een open kennisinstituut zou moeten zijn. Er is veel kennis, maar dat zit in de hoofden van de RCE medewerkers.'

'Voor mij voelt het als 'Wij de RCE weten alles en jullie niets' '

'Het lijkt wel of ze een soort kleine politiestaat zijn.'

'Ze zien ons 'amateurtjes' niet zo zitten.'

'Ik heb positieve ervaringen met de RCE, ze betrekken mij bij onderzoeken'

'Je kunt afspraken met hen maken'

'Ze willen wel maar door bezuinigingen en geldgebrek is er veel stopgezet'

'Ik heb een positief beeld. Ze zijn ondersteunend en bieden mogelijkheden voor opleiding'

Ook uit het deskresearch kwam naar voren dat de wrakduikers en amateurarcheologen die op fora aanwezig zijn, een beeld van de RCE hebben, die op het eerste gezicht niet bijzonder positief lijkt. Uit verschillende online bronnen komt het beeld naar voren dat de RCE niet echt geïnteresseerd is in wrakken, de amateurs niet serieus neemt en/of erkent en *'maar wat doet.'*

4.4 Imago van de RCE

Om het imago wat men van de RCE heeft verder te verdiepen, is aan de respondenten gevraagd met welk automerk zij de RCE associëren en waarom, dus wat men het automerk toedicht. Er werden veel goedkope(re) automerken genoemd en een aantal duurdere, luxe automerken.

De lading van de vaker genoemde automerken is tweeledig. Men associeert de goedkope(re) merken met eigenschappen als log, traag, oubollig, rijdt niet, kwalitatief niet persé slecht maar lastig om in te rijden. De duurdere merken worden als volgt gemotiveerd: niet bereikbaar voor ons, duur in onderhoud, mooi van buiten maar motorisch veel problemen, mooi maar je hebt er niets aan, ziet er stoer uit maar heeft veel mankementen.

'Ze maken mooie reclame maar voegt inhoudelijk weinig toe'

'Een traag lopende, rokende auto van kunststof. Er zit wel gang in, maar heel traag'

'Massief, log en zwaar, niet vooruit te branden'

'Te oubollig, log, niet functioneel, ontbreekt van alles aan'

Op een paar respondenten na geeft iedereen aan dat ze de door hen genoemde auto niet zouden willen kopen en niet in zouden willen rijden.

Aan de positieve kant worden over het algemeen automerken uit het duurdere segment genoemd. De lading hierbij is degelijk, standvastig, kwaliteit, gründlich, betrouwbaar. Als toelichting wordt ook genoemd dat je afspraken met de RCE kunt maken. Er is goodwill om het maritiem erfgoed zo goed mogelijk te beschermen. Ze willen veel, maar door dat lukt niet door geldgebrek en bezuinigingen.

Alle respondenten zeggen dat hun beeld van de RCE gevormd is door eigen ervaringen die men met de RCE heeft gehad: door contacten en/of samenwerking met medewerkers van de RCE, door het doen van meldingen of het vragen van advies.

'Een organisatie die wel ergens voor staat en supervisie heeft. Anders wordt het een zootje'

'Ze betekenen wel iets voor ons, ze doen hun best om iets te doen maar zouden meer moeten doen'

'Ik zie ze min of meer als collega's waarmee we een hele prettige samenwerking hebben'

'Betrouwbaar!'

Hoofdstuk 5. Samenwerking tussen RCE en de doelgroep

De huidige samenwerking en de visie op een toekomstige samenwerking tussen de RCE en de wrakduikers en amateur archeologen is ruim aan bod gekomen tijdens het onderzoek. In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek over samenwerking toegelicht.

5.1 Wat betekent de RCE voor de doelgroep (nu en in potentie)

De meeste respondenten zeggen dat de RCE weinig betekenis of toegevoegde waarde voor ze heeft op dit moment. Een minderheid laat een ander geluid horen en zijn positief over wat de RCE op dit moment al voor hen betekent: RCE weet heel veel van wat er speelt op het gebied van wrakken en onderwaterarcheologie en ze stellen onderzoek ter beschikking voor hen. En het is veilig duiken met de RCE.

Wat als hinderlijk wordt ervaren, is dat volgens respondenten de RCE negatieve adviezen geeft aan RWS, gemeentes en provincies over het werken met (of werkzaamheden laten uitvoeren door) amateurs. Want daarmee overtreden de gemeentes en provincies de wet volgens de RCE, zelfs bij het laten uitvoeren van een eenvoudige verkenning. Volgens respondenten is RCE niet de ARBO-wet handhaver of toezichthouder. De conclusie is dus volgens de respondenten dat de RCE gewoonweg niet wil dat wrakduikers en amateurarcheologen voor en met gemeentes of RWS werken.

'We gaan buiten ze [de RCE] om, dat hebben ze over zichzelf afgeroepen. Niets mag meer, vingertje wijzen. Ze zouden in de geest van de wet moeten handelen in plaats van naar de regels van de wet.'

Een aantal respondenten zegt actief betrokken te worden door de RCE. Het betreft dan vooral praktische zaken zoals informatie verstrekken of een schip ter beschikking stellen voor een onderzoek om posities af te varen en te controleren op juistheid. Op beleidsniveau is weleens sprake geweest dat wrakduikers en amateurarcheologen een uitnodiging hebben gekregen om mee te praten over de interpretatie van de nieuwe wetgeving. Ter illustratie: *'Ik zie ze min of meer als collega's waarmee we een hele prettige samenwerking hebben'*

Ruim driekwart van de respondenten zegt nu niet om ideeën, meningen, beleidszaken of praktische zaken geconsulteerd te worden door de RCE. Aan deze respondenten is gevraagd of ze wel betrokken zouden willen worden en op welke wijze? Hier wordt door een merendeel positief op geantwoord.

'We worden weleens als 'souvenirjager' of 'schatgraver' afgeschilderd, maar dat beeld klopt niet. Dus de RCE kan ons zeker actief betrekken bij praktische zaken.'

Optreden als klankbord voor beleidsvorming, informatie delen, ARBO regelgeving en het vondstenformulier zijn beleidszaken waar de respondenten over zouden willen meepraten. *'Ik zou willen dat mijn advies opgevolgd zou worden want ik ken de lokale situatie, het gebied, de stroming. En als de RCE een betere suggestie heeft is dat prima, dat kan natuurlijk ook.'*

Op praktisch gebied worden zaken genoemd als het ter beschikking stellen van informatie en gezamenlijk onderzoek doen.

5.2. Wat kan jij voor de RCE betekenen?

Bijna alle respondenten geven aan dat ze (heel)veel voor de RCE zouden kunnen betekenen. Zij hebben kennis, expertise, tijd, duikers en duikuitrusting. En sommige wrakduikers en amateurarcheologen hebben schepen en sonarapparatuur. Zij kunnen daarmee de RCE ondersteunen en aanvullen door onderzoek te doen en posities voor hen te controleren. En dat, stellen de respondenten, voor een fractie van de kosten van de RCE. Ze worden dan écht de ogen en oren van de RCE en dat vinden de wrakduikers en amateurarcheologen ook leuk, interessant en willen ze graag doen. Op deze manier snijdt het mes aan twee kanten volgens de respondenten.

Als voorbeeld wordt gegeven dat er een melding van een baggeraar of een visser bij de RCE binnenkomt dat er een 'obstakel' is aangetroffen. De RCE zou dan een aantal wrakduikers of amateurarcheologen kunnen vragen om een inventarisatie en foto's van het object te maken en dit terug te koppelen aan de RCE. Op die manier werk je op een plezierige en vooral nuttige manier samen volgens de respondenten.

Verder worden suggesties als (meewerken aan) rapporten schrijven voor de RCE, hun netwerk inzetten ten behoeve van de RCE en informatie over wrakken (die zij al hebben gevonden) met de RCE delen en meewerken aan bepaalde (duik)technische oplossingen (er is veel technische kennis bij de wrakduikers en amateurarcheologen).

5.3 Mogelijkheden voor samenwerking

Vrijwel alle respondenten zien mogelijkheden voor samenwerking. Bij sommigen is wel scepsis aanwezig of dit in de praktijk ook daadwerkelijk gaat lukken, gebaseerd op eerdere (negatieve) ervaringen met de RCE.

5.3.1 Randvoorwaarden die de respondenten noemen

Voorop staat dat de wrakduikers en amateurarcheologen meer vrijheid willen krijgen om (archeologisch) onderzoek te doen aan wrakken.

'Ja, er zijn zeker mogelijkheden voor samenwerking, we kunnen elkaar mooi aanvullen. Als ik zie wat er allemaal is wegbezuinigd bij de RCE! Dat gat kunnen wij prima opvullen.'

Bovenstaande zou volgens de wrakduikers en amateurarcheologen ook het verlenen van een duikonthefing inhouden, bepaalde wrakken vrijwaren van de Erfgoedwet en vrijgeven voor wrakduikers en amateurarcheologen.

Verder noemen ze als randvoorwaarden voor samenwerking interesse en belangstelling tonen in de wrakduikers en amateurarcheologen, waardering uitspreken en op een positieve manier contact zoeken en op de hoogte willen blijven van wat er speelt. De respondenten geven meermaals aan dat zij veel kennis en informatie hebben die ze best met de RCE willen delen. Voor hen is het erg leuk en belangrijk als de RCE echt iets doet met de melding van een vondst en dat positief waardeert.

Tot slot is beter communiceren met de wrakduikers en amateurarcheologen een onderwerp dat aan bod komt. Zaken als terugkoppeling met betrekking tot meldingen, en vooral de dialoog met de wrakduikers en amateurarcheologen aangaan: *'kom met ons praten', 'overleg met ons', 'betrek ons', en 'wees open zijn naar goedwillende wrakduikers en amateurarcheologen!'* Op het niveau van communicatie noemen de respondenten verder zaken als betere voorlichting geven, meer presentaties en lezingen verzorgen (vooral ook bij hun duikclub, vereniging etc.), meer advies en hulp aanbieden en een actieve informatiebron zijn. Uitleg geven over de nieuwe Erfgoedwet: wat mag wel wat mag niet. Wat hoog scoort bij de respondenten is het blijven faciliteren en samenstellen van cursussen. Het aanbod zou wat hen betreft verder mogen worden uitgebreid.

5.3.2 Ideeën die de respondenten aandragen

De respondenten geven een aantal concrete ideeën over vormen van samenwerking met de RCE. Zo zouden ze met een specifieke vraag vanuit de RCE 'op pad gestuurd' willen worden. Bijvoorbeeld met de vraag/opdracht: wat voor object/wrak is het? Maak daar en daar foto's van, etc.

Een stap verder is het zelf onderzoek doen, in overleg en gezamenlijk afstemming met de RCE. Dat kan inhouden dat de wrakduikers en amateurarcheologen archiefonderzoek doen, zoeken naar specifieke wrakken, duiken op nieuwe en/of bekende wrakken of andere archeologische sites (bijvoorbeeld middeleeuwse, Romeinse sites), foto's maken, inmeten, tekeningen maken, (kleine) *sample* vondsten meenemen en zelf beschrijven, documenteren en eventueel zelf conserveren etc.

Ook het opbouwen van een (gezamenlijke) database van vondsten en wrakken kan onderdeel uitmaken van samenwerking en elkaar aanvullen. Tot slot wordt het inventariseren en foto's maken van collecties / verzamelingen die mensen thuis hebben genoemd en daar een database van maken. Volgens een respondent *'vind je thuis bij mensen meer dan op de zeebodem.'*

'Er is wel samenwerking via de LWAOW, maar er komt weinig terug vanuit de RCE. Ze zouden meer moeten openstaan voor inbreng vanuit de amateurs.'

'Ja, de wil om samen te werken is er! Iets wat boven water wel werkt, waarom werkt dat niet onder water? We kunnen veel voor elkaar betekenen. RCE moet daar meer voor open staan, er gebeurt niets nu'

'Wij vinden een object op een wrak en we hebben zelf onderzoek gedaan. Het blijkt een bijzonder voorwerp te zijn. Hoe mooi zou het zijn geweest als de experts van de RCE ons hierbij geholpen hadden?'

Hoofdstuk 6. Samenvatting (uitgebreidere versie), conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten en conclusies van het onderzoek gepresenteerd. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een aantal aanbevelingen met betrekking tot de samenwerking, relatie en verstandhouding met wrakduikers en amateurarcheologen.

6.1 Samenvatting (uitgebreidere versie)

Het profiel van de onderzoeksgroep

De wrakduikers en amateurarcheologen uit dit onderzoek zijn hoofdzakelijk van het mannelijk geslacht, de meesten in de leeftijdscategorie 50-60 jaar, het merendeel heeft een partner en kinderen. Ze zijn hoger opgeleid: HBO of universitair is oververtegenwoordigd. Dit is in lijn met het beeld uit het kwantitatieve onderzoek van de Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB).

Het zijn gepassioneerde, avontuurlijk ingestelde, meest (zeer) ervaren, duikers die een 'kick' krijgen van wrakduiken en het onder water ontdekken van (archeologische) voorwerpen. De interesses en activiteiten van de respondenten zijn te onderscheiden in drie thema's: moderne ijzeren wrakken, houten historische wrakken en andere archeologische sites (verdronken dorpen bijvoorbeeld). Sommige groepen zijn zeer goed geoutilleerd met een eigen schip, duikuitrustingen en sonarapparatuur.

Het bezig zijn met archeologisch onderzoek wordt door beschouwd als een verdieping en verbreding van hun hobby.

Wrakduiken: drijfveren, beleving en ervaringen.

De drijfveren en beleving voor wrakduikers en amateurarcheologen geven bij de respondenten veelal hetzelfde beeld: voorop staat aan de ene kant avontuur, spanning, de kick en aan de andere kant passie, interesse en fascinatie voor wrakken, duiken en geschiedenis. Een handvol respondenten noemt het bergen van metaal of andere waardevolle spullen voor de verkoop ter dekking van de kosten of puur winstbejag als (sub)redenen.

Onderwater archeologisch onderzoek doen (kleinschalig of grootschalig), is voor een deel van de respondenten een belangrijke verdieping van het wrakduiken.

Duiken is een sociale bezigheid en gebeurt zowel in clubverband of individueel met een paar duikers. Sommige groepen hebben een eigen schip en gaan daarmee vooral de

Noordzee / Waddenzee / IJsselmeer op. De doelgroep steekt relatief veel tijd en energie in hun hobby en er wordt regelmatig en frequent gedoken.

Vondsten, wetgeving, bescherming van wrakken, relatie met gemeentes.

Alle wrakduikers en amateurarcheologen hebben tijdens hun 'duikcarrière' voorwerpen gevonden, variërend van lading en scheepsinventaris tot scheepsonderdelen. De voorwerpen dateren van de moderne tijd tot de Romeinse tijd. Iedereen neemt voorwerpen mee van de zeebodem, ook al is zich men ervan bewust dat dat feitelijk niet is toegestaan. Voorwerpen worden meegenomen om zes redenen: 'omdat ze toch verloren gaan', 'voor het maatschappelijk belang', om te verzamelen, voor eigen (archeologisch) onderzoek, geldelijk gewin of 'omdat de overheid toch niets doet'.

Ruim de helft meldt vondsten niet bij de RCE. De belangrijkste argumenten om vondsten niet (meer) te melden zijn slechte ervaringen met de RCE of dat het object geen archeologische waarde heeft (althans volgens de respondenten).

Redenen om wel te melden zijn moreel plichtsgevoel, afspraken met de RCE en de onderkenning van de archeologische waarde.

De wijze van melden en het vondstenformulier zijn vrij breed bekend maar beide zijn voor verbetering vatbaar. Men weet niet wat er met melding en de vondst gebeurt en het is volgens een deel van de respondenten veel werk om in te vullen, er moet (te)veel overbodige/niet-relevante informatie ingevuld worden.

Een kwart van de doelgroep geeft een relatie of (incidenteel) contact met een gemeente of met B&W op het gebied van wrakken en onderwaterarcheologie. Soms worden vondsten gemeld bij de gemeente. Het fungeren als aanspreek- en informatiepunt voor de gemeente (waar expertise vaak ontbreekt) en de gemeente actief betrekken bij de projecten waar de wrakduikers en amateurarcheologen mee bezig zijn, werkt positief.

De Erfgoedwetgeving

De huidige Erfgoedwetgeving wordt door een deel van de doelgroep gezien als 'werkbaar', en laat nog wat (hetzij beperkte) ruimte over voor de wrakduikers en amateurarcheologen. Er wordt dan vooral gedoeld op het kunnen meenemen van losliggende objecten bij, naast of in een wrak voor eigen archeologisch onderzoek, omdat het anders verspoelt, als souvenir, etc. Een kleine minderheid is ronduit positief over de huidige Erfgoedwet.

De nieuwe Erfgoedwet die naar verwachting in januari 2016 van kracht wordt, wordt door de wrakduikers en amateurarcheologen als een regelrechte bedreiging voor hun hobby gezien. Ook wordt de nieuwe wet door de respondenten gezien als een bedreiging voor

het cultureel erfgoed onder water, dat o.a. door natuurlijke verspoeling en visserij voor altijd verdwijnt. Bij de handhaving van de Erfgoedwet worden ook vraagtekens gezet.

Beschermen van wrakken

Over het nut en de noodzaak om wrakken te beschermen, wordt verschillend gedacht. Er zijn ongeveer net zoveel voor- als tegenstanders. De tegenstanders beschouwen de natuur als grootste bedreiging en 'sloper' van wrakken en daarom heeft beschermen volgens hen toch geen nut. De voorstanders vinden vooral het beschermen van houten, belangrijke historische wrakken van belang, zoals VOC-wrakken. Ook een aantal ijzeren wrakken worden genoemd zoals de drie Engelse kruisers in de Noordzee: *Aboukir*, *Hogue* en *Cressy*, omdat het zeemansgraven zijn. Maar er zijn ook wrakduikers die het daar helemaal niet mee eens zijn.

Kennis over en imago van de RCE, ervaringen en samenwerken met RCE

Wat de RCE doet, wordt omschreven als het verzamelen van archeologische en historische informatie, eigen veldwerk/onderzoek doen, het behouden van cultureel erfgoed en beleid ontwikkelen. Een deel van de respondenten vindt het echter lastig om aan te geven wat de RCE precies doet.

Als *unique selling points* van de RCE worden zaken genoemd zoals het faciliteren en bevorderen van opleidingen, het reconstrueren van de geschiedenis en het in de media onder de aandacht brengen van maritieme archeologie.

Veel wrakduikers en amateurarcheologen geven aan niet al te positieve ervaringen te hebben met de RCE. De hoofdoorzaak hiervan is dat er bij melden '*problemen ontstaan en ze op hun kop krijgen.*' In het verlengde hiervan wordt genoemd dat er geen waardering wordt uitgesproken, er geen terugkoppeling plaatsvindt, dat de RCE hoog van de toren blaast en dat het allemaal wel wat vriendelijker mag.

Wat als 'hinderlijk' wordt ervaren, is dat de RCE negatieve adviezen geeft aan RWS, gemeentes en provincies over het werken met (of werkzaamheden laten uitvoeren door) amateurs met het oog op de ARBO-wetgeving.

Er is ook een ander geluid te horen: een aantal wrakduiker en amateurarcheologen is positief over wat de RCE voor hen betekent. Deze groep heeft een goede relatie en vertrouwensband met de RCE. De RCE weet veel van wat er speelt en ze stellen onderzoek ter beschikking.

Beeld en imago van de RCE

De RCE wordt een meerderheid van de doelgroep gezien als een organisatie die ver van de wrakduikers en amateurarcheologen afstaat en die niet echt uitnodigt om mee in contact te treden. Er wordt een groot gat ervaren tussen de professionals en de

amateurs. RCE wordt door een deel van doelgroep ook gezien als een soort 'onderwaterpolitie' die vooral 'gij zult niet' predikt.

Als gevraagd wordt welk beeld de respondenten van de RCE hebben, worden de termen bureaucratisch, arrogant, 'ivoren toren' en 'met het vingertje wijzen' vaak genoemd. Een minderheid van de respondenten noemt daarentegen: goede bedoelingen, gepassioneerd, behulpzaam en kundig.

Ook uit de deskresearch kwam naar voren dat de wrakduikers en amateurarcheologen die op fora aanwezig zijn, een beeld van de RCE hebben dat niet bijzonder positief is. Uit verschillende online bronnen komt het beeld naar voren dat men denkt de RCE niet echt geïnteresseerd is in wrakken, de amateurs niet serieus neemt en/of erkent. Aan de andere kant wordt gesteld dat dat je afspraken met de RCE kunt maken. Er is goodwill om het maritiem erfgoed zo goed mogelijk te beschermen. Ze willen veel, maar door dat lukt niet door geldgebrek en bezuinigingen.

Alle respondenten zeggen dat hun beeld gevormd is door eigen ervaringen met de RCE.

Om het imago wat men van de RCE heeft verder te verdiepen, is aan de respondenten gevraagd met welk automerk zij de RCE associëren en waarom, dus wat men het automerk toedicht. Er werden veel goedkope(re) automerken genoemd en een aantal duurdere, luxe automerken.

De lading van de vaak genoemde automerken is tweeledig. Men associeert de goedkope(re) merken met eigenschappen als log, traag, oubollig, rijdt niet, kwalitatief niet persé slecht maar lastig om in te rijden. De duurdere merken worden als volgt gemotiveerd: niet bereikbaar voor ons, duur in onderhoud, mooi van buiten maar motorisch veel problemen, mooi maar je hebt er niets aan, ziet er stoer uit maar heeft veel mankementen.

Aan de positieve kant worden over het algemeen automerken uit het duurdere segment genoemd. De lading hierbij is degelijk, standvastig, kwaliteit, gründlich, betrouwbaar.

Samenwerking tussen RCE en de doelgroep

De meeste wrakduikers en amateurarcheologen zeggen dat de RCE weinig betekenis of toegevoegde waarde voor ze heeft op dit moment. Een minderheid laat een ander geluid horen en zijn positief over wat de RCE op dit moment al voor hen betekent

Een aantal zegt actief betrokken te worden door de RCE. Het betreft dan vooral praktische zaken zoals informatie verstrekken of een schip ter beschikking stellen voor een onderzoek om posities af te varen en te controleren op juistheid. Op beleidsniveau is

weleens sprake geweest dat wrakduikers en amateurarcheologen een uitnodiging hebben gekregen om mee te praten over de interpretatie van de nieuwe wetgeving.

Ruim driekwart zegt nu niet om ideeën, meningen, beleidszaken of praktische zaken geconsulteerd te worden door de RCE. Aan deze respondenten is gevraagd of ze wel betrokken zouden willen worden en op welke wijze? Hier wordt door een merendeel positief op geantwoord.

Ze zouden willen fungeren als klankbord voor beleidsvorming, informatie delen, ARBO regelgeving en het vondstenformulier. Op praktisch gebied worden zaken genoemd als het ter beschikking stellen van informatie en gezamenlijk onderzoek doen.

Mogelijkheden voor samenwerking

Bijna alle wrakduikers en amateurarcheologen geven aan dat ze veel voor de RCE zouden kunnen betekenen. Zij hebben, volgens eigen zeggen, kennis, expertise, tijd, duikers en middelen. Zij kunnen daarmee de RCE ondersteunen en aanvullen door onderzoek te doen en posities voor hen te controleren, tegen een fractie van de kosten van de RCE. Ze worden dan écht de ogen en oren van de RCE. Ook (meewerken aan) rapporten schrijven en assisteren bij duiktechnische problemen wordt als optie genoemd.

Vrijwel de gehele doelgroep ziet mogelijkheden voor samenwerking. Bij sommigen is wel scepsis aanwezig of dit in de praktijk ook daadwerkelijk gaat lukken, gebaseerd op eerdere (negatieve) ervaringen met de RCE. Een aantal randvoorwaarden voor samenwerken zijn voor de respondenten: meer vrijheid krijgen om (archeologisch) onderzoek te doen aan wrakken en oprechte interesse vanuit de RCE,

De doelgroep geeft meermaals aan dat zij veel kennis en informatie heeft die ze best met de RCE wil delen. Voor hen is het erg leuk en belangrijk als de RCE echt iets doet met de melding van een vondst en dat positief waardeert.

Beter communiceren en actief contact zoeken met de wrakduikers en amateurarcheologen (*'betrek ons'*) is een veel gehoorde wens. Op het niveau van communicatie noemen de respondenten ook zaken als betere voorlichting geven, meer presentaties en lezingen verzorgen, meer advies en hulp aanbieden en een actieve informatiebron zijn. Ook zou de RCE uitleg kunnen geven over de nieuwe Erfgoedwet: wat mag wel, wat mag niet?

Er is behoefte aan het zelf doen van onderzoek, in overleg en afstemming met de RCE. Dat kan inhouden: archiefonderzoek doen, het zoeken naar specifieke wrakken, duiken op nieuwe en/of bekende wrakken of andere archeologische sites. Ook het opbouwen van een (gezamenlijke) database van vondsten en wrakken kan onderdeel uitmaken van samenwerking en elkaar aanvullen.

6.3 Conclusies en aanbevelingen

In de samenvatting is aangegeven wat het profiel van de wrakduikers en amateurarcheologen is, wat hun drijfveren voor en beleving van wrakduiken is en hoe zij aankijken tegen het meenemen van vondsten en het melden ervan, de Erfgoedwetgeving en de bescherming van wrakken. Vervolgens kwamen hun kennis, het beeld en imago en de ervaringen die zij met de RCE hebben aan bod. Tot slot zijn de mogelijkheden en bedreigingen voor samenwerking besproken.

In deze paragraaf worden de conclusies van dit onderzoek en de daaraan verbonden aanbevelingen beschreven. Getracht zal worden om inzicht te verschaffen in de beweegredenen van de doelgroepen en de mogelijkheden voor samenwerking, en hoe de RCE hier invloed op uit kan oefenen. Samen met enkele concrete aanbevelingen moet dit aanknopingspunten vormen voor eventuele vervolgstappen om te komen tot een betere onderlinge verstandhouding, een optimale samenwerking en langdurige afspraken met de wrakduikers en amateurarcheologen.

6.3.1 Conclusies

De doelgroepen bestaande uit wrakduikers en amateurarcheologen zijn te verdelen in vier typering:

- 'Coöperatieven'

Deze groep heeft een passie voor (onderwater) archeologie en heeft een goede band met en een (redelijk) positief beeld van de RCE. Zij zien de toegevoegde waarde van de RCE en ze werken (redelijk) goed samen. De RCE betreft hen (zo nu en dan) bij onderzoek. Het is ook in het belang van deze coöperatieven om de relatie goed te houden. Zij respecteren de regels en zeggen deze ook – grosso modo – te begrijpen. In deze groep zitten vooral liefhebbers van voornamelijk (historische) houten wrakken (groep B) en liefhebbers van voornamelijk archeologische sites (groep C) zoals verdronken dorpen, heiligdommen etc.

- 'Teleurgestelde goedwillenden'

Deze groep van ook gepassioneerde wrakduikers en amateurarcheologen heeft wat negatieve ervaringen met de RCE, hun beeld is niet al te best; ze zijn teleurgesteld in de RCE. Het gevaar dreigt is dat ze afhaken en de band met de overheid loslaten. Er is echter zéker bereidheid tot samenwerking, mits er – in hun ogen – iets verandert en ze meer erkend worden. In deze groep zitten

liefhebbers van ijzeren wrakken (groep A) en liefhebbers van houten wrakken (groep B) en andere archeologische sites (groep C).

- 'Afgehaakte goedwillenden (met een klein "autoriteitsprobleem")'
Deze groep hinkt een beetje op twee gedachten. Zij geven de RCE, 'de Wet', 'de Overheid' en 'de ARBO' de schuld dat zij niets meer kunnen doen op duik/wrakgebied. Zij neigen naar gewoon hun gang gaan, redeneren vrij sterk vanuit zichzelf, maar willen 'deep down' best samenwerken en afspraken maken. Ze zijn in de grond ook goedwillend, maar ze voelen zich niet gewaardeerd, opzij geschoven, terwijl ze graag willen en ook kunnen. Deze groep heeft niet zoveel met 'autoriteit' en ervaren al snel het 'opgeheven vingertje.' (Groep A en B en C).
- 'Avonturiers'
Deze groep wil eigenlijk zonder meer gewoon hun (illegale) gang gaan. Ze staan wantrouwend en afwerend tegenover autoriteit en regels en overtreden die soms bewust. Spanning en (duik)avontuur staan voorop, het aspect archeologie op de tweede of lagere plaats. Groep A en B (echter, B in mindere mate).

6.3.2 Samenwerking met de doelgroep

'Hoe creëer je samen met je partners de condities voor een kansrijke samenwerking? Een samenwerking is kansrijk wanneer mensen en organisaties zich met elkaar weten te verbinden en samen gericht zijn op een betekenisvolle ambitie.' Uitgaande van de betekenisvolle ambitie en het recht doen aan de belangen, dan lijkt de laatst beschreven groep lastig of mogelijk zelfs niet geschikt voor samenwerking. Hun drijfveer is avontuur, hun belang is persoonlijk, er lijkt voorsnóg geen ambitie om cultureel erfgoed voor een breder verband te preserven, (maar dat zou wellicht kunnen veranderen).

Bij de andere drie groepen is er absoluut wel mogelijkheid om tot een betere samenwerking te komen, omdat er wél sprake kan zijn van een betekenisvolle gedeelde ambitie en meer mogelijkheden om recht te doen aan elkaars (dus zowel van de wrakduikers en amateurarcheologen als van de RCE) ambitie. In het ontwikkelen van de dialoog en het proces van vormgeven van de samenwerking zullen de accenten voor deze drie groepen wel anders zijn.

Binnen de groep waar samenwerking op dit moment lastig of niet goed mogelijk is, zal eerst een open dialoog moeten komen en onderzocht moeten of en hoe een bepaalde vorm van samenwerking tot de mogelijkheden behoort.

Binnen de groepen waar samenwerking zeker mogelijk is, zou bijvoorbeeld, het accent van groep A (ijzeren wrakken) kunnen liggen op het in kaart brengen en monitoren van ijzeren wrakken in de Noordzee en participeren in opwateronderzoek (met bijvoorbeeld inzet van sonar). Het accent voor groep B (houten wrakken) en groep C (archeologische sites) zou bijvoorbeeld kunnen liggen op verkennend onderzoek doen, waardestellend onderzoek doen en waar mogelijk de RCE assisteren bij professioneel maritiem archeologisch onderzoek. De beschreven voorbeelden zijn louter illustratief. In nauw overleg met de RCE zouden aan de verschillende groepen bepaalde taken en verantwoordelijkheden gekoppeld kunnen worden. De eisen, voorwaarden en wensen over de exacte invulling en wat mogelijk en niet mogelijk is, moet gezamenlijk besproken worden.

Voor de RCE en alle groepen geldt dat toonzetting, een positieve houding en willen investeren in de onderlinge relatie moeten de boventoon voeren. Kern is, zoals hierboven beschreven, recht doen aan elkaars gezamenlijke, betekenisvolle ambitie.

Bij de groep wrakduikers en amateurarcheologen zou iets meer zelfreflectie gewenst zijn om vorm te kunnen geven aan een vruchtbare samenwerking. Eén respondent zei het volgende over het interview en de vragen: *'Soms moest er goed nagedacht worden, en ook eigen handelen kritisch beschouwd worden, wat het voor mij juist leuk maakte.'*

6.3.3 Mogelijkheden en bedreigingen samenwerking

De wrakduikers en amateurarcheologen willen graag erkend worden in hun expertise en willen graag als partner gezien worden. Daarvan uitgaand lijkt men over het algemeen bereid om samen te werken, informatie en kennis te delen. Het idee lijkt echter te leven dat de kennis en kunde van de doelgroep niet gezien en niet geapprecieerd wordt, wat al begint bij in hun ogen slechte of afwezige communicatie over vondstmeldingen.

Andersom lijkt dat ook het geval: men is weinig bereid om de toegevoegde waarde van de RCE te zien of te benoemen, terwijl die er toch wél blijkt te zijn, gezien de suggesties die gedaan worden wat de RCE voor hen kan betekenen, voornamelijk op het gebied van expertise en kennis delen. Wie neemt de eerste stap? Bijna alle respondenten gaven aan het zeer positief te vinden dat de RCE dit onderzoek laat doen, dus in die zin is de eerste stap gezet door de RCE. Zaak is nu wel om deze eerste stap vervolg te geven.

Er lijkt veel onbegrip voor (het hoe en het waarom van) bepaalde regels en ook voor de manier waarop de RCE daarmee omgaat en zich opstelt. Hierbij past de kanttekening dat er in deze doelgroep (zie ook de 4 typeringen) wellicht sneller iets als arrogant of autoritair ervaren wordt dan 'gemiddeld.' Feit is echter wel dat de RCE (ook) met deze groepen te maken heeft. Ook lijkt de doelgroep zich niet altijd bewust van de rol van de

RCE, dat zij bepaalde (wettelijke) taken móet uitvoeren. Welke dilemma's hierachter schuil gaan, is voor hen echter niet goed te zien.

Persoonlijk contact is een belangrijke factor in de huidige verhoudingen met de doelgroep. De perceptie van de RCE wordt voor een groot deel bepaald door de eigen ervaren(!) kwaliteit van de persoonlijke contacten. Dat principe is niet vreemd, maar gezien de toch wel specifieke doelgroep (soms wat 'hoekig') wel wat precair.

6.4 Aanbevelingen

Het advies aan de RCE is om sámen met de doelgroepen een nieuwe/intensievere samenwerking (en afspraken) vorm te geven. Zoals eerder gezegd: de kern van die samenwerking is een gedeelde ambitie, en vervolgens het recht doen aan wederzijdse belangen. Zo'n proces vraagt iets van de RCE én van de doelgroepen, zowel in houding als in gedrag. In het proces naar deze samenwerking toe zal rekening gehouden moeten worden met de typering van de verschillende doelgroepen die eerder geformuleerd is. Op basis van de geformuleerde kern kan verder gewerkt worden aan afspraken.

Deze vorm van co-creatie past bij de veranderende rol van de overheid en de veranderende verhouding tussen overheid en burgers. Het is niet langer zo, en ook niet langer houdbaar, dat de overheid betaalt en bepaalt. Vaak wordt aangedragen dat het meer overlaten en meer in samenspraak met burgers invullen en uitvoeren van beleid ingegeven is door bezuinigingen – 'het is niet meer op te brengen dat de overheid alles regelt' – wat in veel gevallen ook zo is. Maar de kern van deze beweging is anders, en wel in dit opzicht, dat er heel veel kennis, kunde en kracht bij die burgers zit, waar de overheid ook echt iets mee kan en moet.

Zoals gezegd vraagt dit iets van alle partijen. Het vraagt een open houding van de overheid (en dus van de RCE): een 'ja, en'-houding in plaats van een 'nee, tenzij'-houding. Andersom vraagt het van de burger, in dit geval de 'duiker' óók een open houding. Hij moet beseffen dat het niet alleen om het persoonlijk belang gaat en dat RCE ook een breder/hoger belang probeert te behartigen. Ook moet hij beseffen dat de overheid nog vaak in een systeemwereld zit en dat dat niet zomaar te veranderen is (en voor een deel ook nooit zal veranderen). De kern is bij dit alles het zien van het gezamenlijk belang en een kwetsbare opstelling, het durven aanstippen van dilemma's en het durven toegeven van fouten.

Op basis van de resultaten en conclusies zijn, naast het algemene advies over samenwerking, de volgende concrete aanbevelingen geformuleerd om te komen tot een optimale samenwerking en langdurige afspraken met wrakduikers en amateurarcheologen:

- Maak (beter) duidelijk waar de RCE/Maritiem Programma voor staat, wat de taken zijn en welke keuzes gemaakt moeten worden met beperkte middelen.
- Adresseer aan de doelgroep de dilemma's waar de RCE voor staat, leg keuzes uit, betrek ze bij de discussie en creëer eventueel ruimte, zoals:
 - *In situ*-beleid versus erosie/wegspoelen
 - Opdrachtgever/opdrachtnemerschap
 - ARBO-wet beperkingen bij opdrachtverstrekking
 - Nieuwe Erfgoedwet 2016: wat zijn de consequenties en hoe gaan we hier samen mee om?
- Zorg voor een betere terugkoppeling na vondstmelding. Duidelijk maken wat het gevolg is van de melding en wat gaat er nu verder gebeuren met de vondst.
- De doelgroepen hebben behoefte aan meer waardering. Waardering in de vorm van een meer gelijkwaardige open dialoog (waardering van hun kunde) maar ook in de vorm van een simpel bedankje als ze een melding hebben gedaan.
- De groep wrakduikers en amateurarcheologen heeft de middelen, kennis en ervaring en mankracht om de RCE te helpen bij onderzoek, meldingen onderzoeken, het in kaart brengen ervan et cetera. Dit doet recht aan de behoefte van de doelgroep om meer erkend te worden. Anderzijds heeft de RCE een beperkt budget en is gelimiteerd in mankracht en tijd. Ook hier zouden beide partijen elkaar moeten kunnen vinden. Hier kan de RCE haar voordeel mee doen.
- De IT- mogelijkheden onderzoeken om het melden van vondsten te vereenvoudigen, zoals het uploaden van een database. In relatie tot de voorgaande aanbeveling: in de doelgroep zijn IT-ers met ideeën voor zo'n database en die daar aan zouden willen meewerken.
- Een overkoepelende RCE database met vondsten en foto's te maken die voor iedereen toegankelijk is ('virtueel museum').

7. Geraadpleegde bronnen voor de deskresearch

Rapport NOB: Creative Marketing Consultants, 'Zeeland Divers' Delta: Rapportage fase 2 kwantitatief marktonderzoek', april 2011.

Duikverenigingen, fora, duikcharters:

www.duikforum.nl

<http://duikplaats.net/nederland>

<http://www.dagjeduiken.nl/>

<http://www.duikersgids.nl>

<http://www.duikeninbeeld.tv>

<http://www.duikdenoordzeeschoon.nl/onderzoek/archeologisch-onderzoek/>

<http://stimon.org/>

<http://www.aquila-charter.nl/>

<http://www.wdsr.nl/>

<http://www.nehallenia.com/>

<http://www.mergorinmosam.nl/>

<http://www.machuproject.eu/>

<https://www.facebook.com/duikeninnederland>

<http://www.duikteam-murene.nl/>

<http://www.lamlash.nl>

<http://www.duikteamzeester.nl>

Instituten en organisaties:

[http:// www.cultureelerfgoed.nl](http://www.cultureelerfgoed.nl)

<http://www.cpb.nl>

<http://www.cbs.nl>

<http://www.nocnsf.nl>

<http://www.onderwatersport.org>

<http://www.mulierinstituut.nl>

<http://www.awn-archeologie.nl>

<http://www.duiken.nl>

Nieuwsbrieven LWAOW (online)

Vier interviews van Amanda Wolters (2014).

Bijlage 1: Geografische spreiding (★) geïnterviewde personen kwalitatief onderzoek

Bijlage 2: Uitnodiging aan respondenten voor deelname aan onderzoek

Beste,

In november 2015 wordt een symposium georganiseerd voor duikende amateurarcheologen en sportduikers in Nederland. Het Maritiem Programma van de RCE wil tijdens dit symposium kijken of en hoe de samenwerking met deze groep vormgegeven/verbeterd kan worden, welke langdurige afspraken gemaakt kunnen worden en welke wensen en/of eisen er binnen de groep leven. Ook de Erfgoedwet zal besproken worden.

De RCE heeft mij gevraagd om als onafhankelijk onderzoeker een kwalitatief onderzoek te doen onder de wrakduikers en amateurarcheologen in Nederland.

Om dit onderzoek te realiseren ga ik met een aantal amateur archeologen en wrakduikers verspreid door Nederland in gesprek. Ik zou het bijzonder op prijs stellen als jullie met mij in gesprek willen gaan over dit onderwerp. Jullie kennis, kunde en ervaring op duikgebied en (amateur) onderwaterarcheologie is van grote waarde voor dit onderzoek. Onderwerpen die in de gesprekken aan de orde komen zijn onder andere: jullie ervaring met en beleving van wrakduiken, wetgeving en de Erfgoedwet, vondsten(melding), kennis van RCE, bescherming van wrakken, rol en wensen van amateur archeologen etc. Het is nadrukkelijk niet nodig om kennis te hebben van de RCE, of een bestaande relatie te hebben met hen te hebben.

In het gesprek gaat het om jullie mening over zaken op het gebied van wrakduiken en onderwaterarcheologie in Nederland. Jullie mening en input zal invloed te hebben op en mede richting geven aan de toekomstige samenwerking tussen onderwater amateur archeologen en de RCE.

Alle bevindingen van het onderzoek worden verwerkt in een eindrapport. Dit rapport zal belangrijke input voor het RCE symposium in november zijn. In dit rapport worden geen namen of locaties genoemd, jullie anonimiteit is gewaarborgd.

Als jullie het leuk en/of nuttig vindt om bijvoorbeeld je vaste duikpartner(s) ook te laten deelnemen aan het gesprek, is hij/zij van harte welkom. Het gesprek zal ongeveer een uur tot anderhalf uur duren, op een moment en plek die jullie uitkomt. Wel graag in de periode 20 juni – 31 augustus.

Over een paar dagen neem ik contact met jullie op om jullie belangstelling te peilen, maar mochten jullie zelf voor die tijd contact met mij willen opnemen dan kan dat natuurlijk!

Ik hoor graag van jullie.

Hartelijke groet,

David Bouman

David Bouman MA | Maritiem archeoloog | Maritime Research & Consultancy (MR&C)

T +31 (0)6 53 625 331 | E info@maritime-research.nl | [W www.maritime-research.nl](http://www.maritime-research.nl) |

